چکیده مقالات پذیرفته شده در

همایش ملی اندیشه‌های فلسفی کلامی

علامه طباطبایی

۲۹ آبان ۱۳۹۸

دانشگاه بیرجند

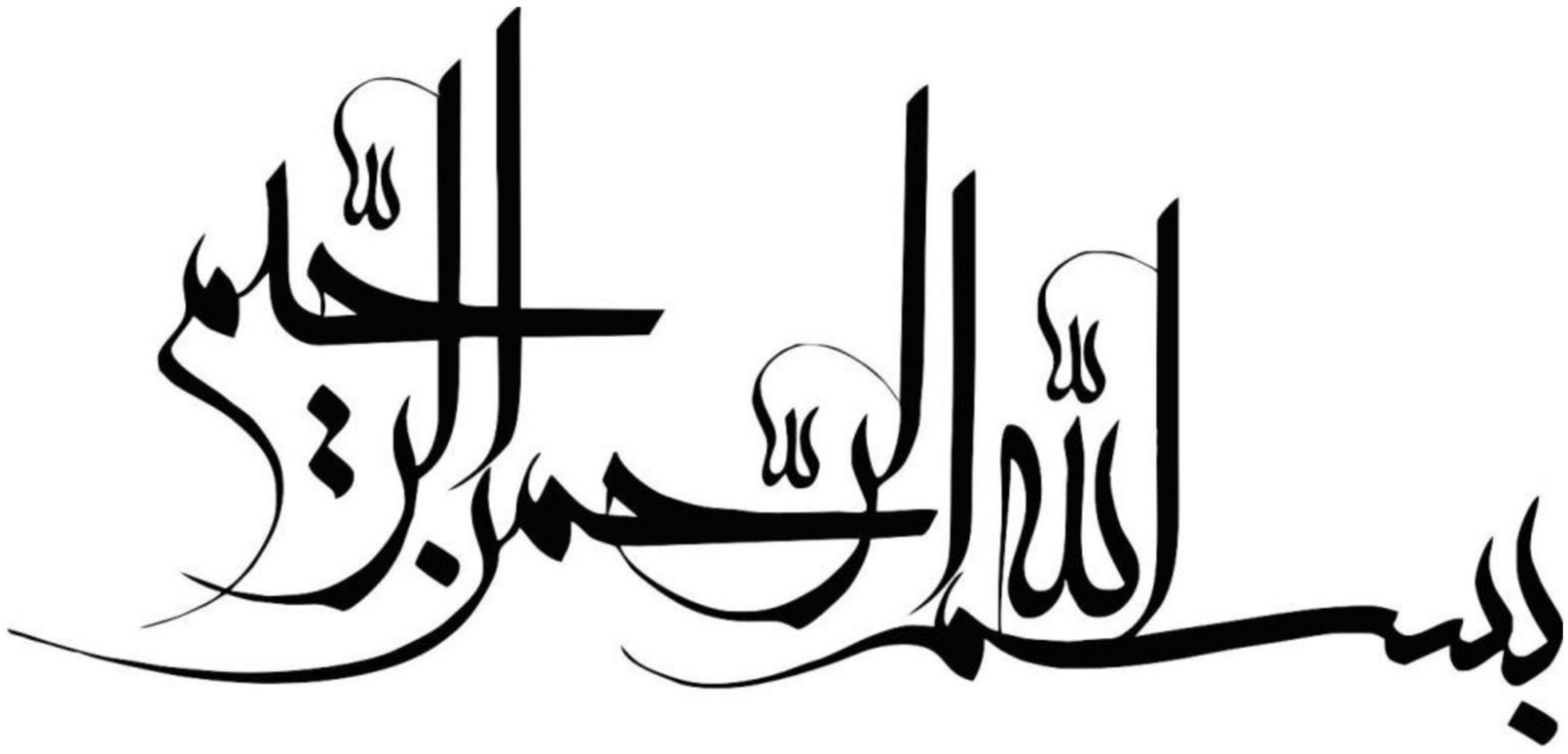
بسم الله الرحمن الرحيم

چکیده مقالات پذیرفته شده در همایش ملی

اندیشه های فلسفی کلامی علامه طباطبایی

۲۹ آبان ۱۳۹۸

دانشگاه بیرجند

https://conf.birjand.ac.ir/tabatabai

nctabatabai@birjand.ac.ir

دبیر همایش: دکتر مرتضی مزگی نژاد

دبیر علمی همایش: دکتر محمدهادی شهاب

دبیر اجرایی همایش: دکتر احمد بخشی

تنظیم و ویراستاری چکیده مقالات: دکتر مصطفی فروتن تنها

کمیته علمی همایش (بر اساس حروف الفبا)

دکتر محمدرضا ارشادی نیا	دانشگاه حکیم سبزواری
دکتر مصطفی اسفندیاری (فقیه)	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
دکتر محمدجواد اسماعیلی	مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران
دکتر محمدحسن الهی زاده	دانشگاه بیرجند
دکتر جواد ایروانی	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
دکتر محمد باقری سبزوار	دانشگاه حکیم سبزواری
دکتر سید محمدعلی حجتی	دانشگاه تربیت مدرس
دکتر عبدالرسول حسنی فر	دانشگاه سیستان و بلوچستان
دکتر سید حسن حسینی	دانشگاه بیرجند
دکتر سید مرتضی حسینی شاهرودی	دانشگاه فردوسی مشهد
دکتر لاله حقیقت	دانشگاه شیراز
داوود حیدری	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
دکتر حسن خرقانی	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
دکتر محمدمهدی دیانی	دانشگاه بیرجند
دکتر سعید رحیمیان	دانشگاه شیراز
دکتر علی‌اکبر رستمی	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
دکتر علی رضایی بیرجندی	دانشگاه بیرجند
دکتر محمدابراهیم روشن‌ضمیر	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
دکتر محمود زراعت پیشه	دانشگاه بیرجند
دکتر علی زنگویی	دانشگاه بیرجند
دکتر روح الله زینلی	دانشگاه حکیم سبزواری
دکتر علی‌محمد ساجدی	دانشگاه شیراز
دکتر محمدهادی شهاب	دانشگاه بیرجند
دکتر محمدباقر عباسی	دانشگاه شیراز
دکتر محمدکاظم علمی سولا	دانشگاه فردوسی مشهد
دکتر سید محمدکاظم علوی	دانشگاه حکیم سبزواری
دکتر مصطفی فروتن تنها	دانشگاه بیرجند
دکتر قاسم کاکایی	دانشگاه شیراز
دکتر علیرضا کهنسال	دانشگاه فردوسی مشهد
حجت‌الاسلام رامین گلمکانی	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
دکتر غلامعلی مقدم	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
دکتر موسویان	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
دکتر سید ابوالفضل موسوی نژاد	دانشگاه حکیم سبزواری
دکتر یحیی میرحسینی	دانشگاه میبد
دکتر لطف الله نبوی	دانشگاه تربیت مدرس

کمیته اجرایی همایش

دکتر احمد خامسان: رئیس دانشگاه بیرجند، دانشیار گروه روانشناسی

دکتر محسن آیتی: معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه بیرجند، دانشیار گروه علوم تربیتی

دکتر مرتضی مزگی نژاد: دبیر همایش، استادیار گروه فلسفه و کلام دانشگاه بیرجند

دکتر محمد هادی شهاب: دبیر علمی همایش، استادیار گروه فلسفه و کلام دانشگاه بیرجند

دکتر احمد بخشی: دبیر اجرایی همایش، دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه بیرجند

دکتر حسن امامی: رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه بیرجند، استادیار گروه زبان انگلیسی دانشگاه بیرجند

دکتر محمدحسن الهی زاده: معاون آموزشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشیار گروه تاریخ دانشگاه بیرجند

دکتر محمد مهدی دیانی: مدیر گروه فلسفه و کلام و گروه معارف اسلامی و استادیار دانشگاه بیرجند

دکتر میثم کهن ترابی: معاون دانشجویی و فرهنگی و استادیار دانشگاه بزرگمهر قائنات

دکتر مصطفی فروتن تنها: استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه بیرجند

حامیان همایش

- پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) (مجوز شماره ۷۴۳۶۸-۹۸۱۹۰)
- سیویلیکا (CIVILICA)
- انجمن علمی فلسفه و کلام دانشگاه بیرجند
- مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران
- بنیاد نخبگان استان خراسان جنوبی
- دانشگاه علوم اسلامی رضوی
- دانشگاه میبد
- دانشگاه پیام نور
- دانشگاه بجنورد
- دانشگاه قم
- بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی
- دانشکده علوم قرآنی مشهد

محورهای همایش

فلسفه اسلامی

آراء فلسفی علامه طباطبایی
ابداعات فلسفی و عرفانی علامه طباطبایی
بررسی تطبیقی دیدگاه فلسفی علامه طباطبایی با دیگر فیلسوفان
نقدهای علامه بر مکاتب مختلف فکری

کلام

آراء کلامی علامه طباطبایی
نوآوری های کلامی علامه طباطبایی
بررسی تطبیقی دیدگاه کلامی علامه طباطبایی با دیگر فیلسوفان

منطق

منطق قدیم

تفسیر

اندیشه های فلسفی و کلامی علامه طباطبایی در المیزان
مطالعات روش شناختی و معرفت شناختی

فهرست مقالات

(به ترتیب حروف الفبا – بر اساس نام خانوادگی نویسنده اول)

ردیف	نام خانوادگی	نام	عنوان مقاله	صفحه
۱	امری آدینه	معصومه روح الله	رابطه جبر و اختیار با نظام احسن از دیدگاه علامه طباطبایی و دیوید هیوم	۱۲
۲	آتشی سلمان پور بنیانی	زهرا محمدجواد محمد	بررسی تأثیر نظریه ادراکات اعتباری علامه طباطبایی در سه مبحث قطع، ظن و اصول عملیه در اصول فقه	۱۳
۳	آتشی سلمان پور بنیانی	زهرا محمدجواد محمد	بررسی تأثیر نظریه اعتباریات علامه طباطبایی در علوم انسانی	۱۴
۴	آخوندی	علی‌اصغر	روش‌شناسی تفسیری علامه طباطبایی در فواصل آیات	۱۵
۵	باقری نژاد	فاطمه	بررسی حیات شهدا مبتنی بر آیات قرآن از دیدگاه علامه طباطبایی	۱۶
۶	پارسایی	جواد	رابطه عالم مثال و عالم طبیعت از دیدگاه علامه طباطبایی و شیخ اشراق	۱۷
۷	تاجیک جوبه	محمد	راهکارهای حل تعارض ضرورت علّی و اراده آزاد بر اساس مبانی فلسفی علامه طباطبایی	۱۸
۸	ترکاشوند گوهری	علی اصغر عباس	کارکردها و پیامدهای دیدگاه علامه طباطبایی در اخلاق از منظر ادراکات اعتباری	۱۹
۹	توحید لو نظافتی کرمی	اکبر نرگس فیروزه	بررسی مصادیق نعمت از دیدگاه علامه طباطبایی در تفسیر المیزان	۲۰
۱۰	جانقربان مستقیمی	فاطمه مهدیه سادات	تحلیلی از روابط اهل برزخ با اهل دنیا در اندیشه علامه طباطبایی	۲۱
۱۱	جمشیدی	معراج	تطبیق «نظریه ادراکات اعتباری علامه طباطبایی» با «نظریه غفلت در آثار مولانا»	۲۲
۱۲	حجت خواه	حسین	معناشناسی اسماء و صفات الهی در اندیشه علامه طباطبایی	۲۳
۱۳	حسنی فر ناظریان	عبدالرسول نور محمد	مواجهه انتقادی علامه طباطبایی با جریان‌های فکری زمانه	۲۴
۱۴	حسینی امین کرمی نیا	حسین محمد	نگرشی انتقادی بر ازخودبیگانگی فلسفی از منظر یاسپرس با تأکید بر دیدگاه علامه طباطبایی	۲۵
۱۵	حسینی	سید حسن	جستاری در باب نبوت و رسالت از منظر علامه طباطبایی در تفسیر المیزان	۲۶
۱۶	حسینی	سید حسن	زوایای مختلف معاد از منظر علامه طباطبایی	۲۷
۱۷	حمیدی دهقانی	سمیه مهتاب	بررسی تطبیقی مفهوم عدالت در اندیشه سیاسی علامه طباطبایی و جان رالز	۲۸

ردیف	نام خانوادگی	نام	عنوان مقاله	صفحه
۱۸	حمیدی ناصری	سمیه بیگم	مقایسه مفهوم عدالت در اندیشه سیاسی ابن‌سینا و علامه طباطبایی	۲۹
۱۹	حمیدی ناصری	سمیه بیگم	نسبت اخلاق و سیاست در اندیشه علامه طباطبایی	۳۰
۲۰	حیدرپور محمدی چابکی	مریم رضا	تحلیل مفهوم «اطاعت» از منظر علامه طباطبایی	۳۱
۲۱	حیدرنژاد رمی بخشنده بالی	مائده عباس	بررسی انتقادی دیدگاه ابن عربی درباره خلود عذاب اخروی؛ با تأکید بر مبانی علامه طباطبایی	۳۲
۲۲	خزائی	یعقوب	فلسفه یا کلام: تأویل علامه طباطبایی از تاریخ اسلام و تشیع	۳۳
۲۳	راشدی نیا مزگی نژاد	سهیلا مرتضی	پاسخ به ادعای ضعف استدلال قرآن در آیه ۲۲ سوره انبیاء، با نگاهی به تفسیر المیزان	۳۴
۲۴	راشدی نیا مزگی نژاد	سهیلا مرتضی	پاسخ به ادعای ضعف استدلال قرآن در آیه ۱۰۳ سوره نحل، با نگاهی به تفسیر المیزان	۳۵
۲۵	راشدی نیا مزگی نژاد	سهیلا مرتضی	تحلیل آیه ۱۱ سوره حجرات در پاسخ به شبهه استدلالی ارائه شده	۳۶
۲۶	رسایی یکرنگی رابط	محمد محمد علی	فلسفه مجازات در قرآن با تکیه بر آراء علامه طباطبایی در تفسیر شریف المیزان	۳۷
۲۷	رسولی شورکی	بی‌بی فخری	بررسی روش و مبانی علامه طباطبایی در تفسیر المیزان	۳۸
۲۸	رضائی بیرجندی	علی	الهیات محیط زیست در اندیشه علامه طباطبایی	۳۹
۲۹	رضوی رضوی	سید علی سید محمد	ارتباط عدل الهی و حجیت قطع (با رویکردی بر اندیشه علامه طباطبایی در حاشیه کفایهٔ الاصول)	۴۰
۳۰	رنجبر دارستانی زنگویی	عاطفه علی	مسئله شرور در آثار علامه طباطبایی	۴۱
۳۱	رنجبر دارستانی	عاطفه	اهمیت منطق در واقع‌نمایی علم نزد علامه طباطبایی	۴۲
۳۲	رهبر	حسن	نقد علامه طباطبایی بر جمع میان عرفان، برهان و قرآن در اندیشه ملاصدرا	۴۳
۳۳	ریعان محمدی	زهرا ناصر	جایگاه الهیات سلبی در اندیشه تفسیری علامه طباطبایی با رویکرد معناشناختی ایزوتسو (بررسی صفات علم و کلام الهی)	۴۴
۳۴	ریعان محمدی	زهرا ناصر	جایگاه الهیات سلبی در ساحت معرفت‌شناسی با تکیه بر آراء علامه طباطبایی	۴۵
۳۵	ریگی	نادر	رابطه دیدگاه‌های فلسفی علامه طباطبایی با قرآن	۴۶
۳۶	زراعت پیشه	محمود	تأثیرپذیری علامه طباطبایی از فلسفه صدرا در تفسیر آیه «و علّم آدم الاسماء»	۴۷
۳۷	زراعت پیشه رنجبر دارستانی	محمود عاطفه	مقایسه تطبیقی آراء علامه طباطبایی با آراء مستشرقان در زمینه ممنوعیت نوشتن حدیث در سده اول	۴۸
۳۸	زراعت پیشه	محمود	امّی بودن پیامبر در لسان علامه طباطبایی	۴۹

ردیف	نام خانوادگی	نام	عنوان مقاله	صفحه
	رنجبر دارستانی	عاطفه		
۳۹	سعادتمند	مهدی	چیستی نفس و جایگاه آن در حقیقت انسانی از نظر علامه طباطبایی و ملاصدرا	۵۰
۴۰	شمشیری	رحیمه	دیدگاه علامه طباطبایی درباره علم غیب امامان (ع)	۵۱
۴۱	شهاب سادسی	محمدهادی فاطمه سادات	حقیقت «من» انسانی در نگاه علامه طباطبایی و تشابه آن با دیدگاه دکتر دینانی	۵۲
۴۲	شهاب ببرافکن	محمدهادی زهرا	بررسی و مقایسه موانع معرفت حقیقی از دیدگاه علامه طباطبایی و شیخ محمود شبستری	۵۳
۴۳	شهاب قاینی زاده	محمدهادی فاطمه	معناشناسی رابطه انسان با خدا با رویکرد صفات الهی از منظر علامه طباطبایی	۵۴
۴۴	صیادی	سمیه	روش‌شناسی مطالعات تطبیقی در تفسیر المیزان	۵۵
۴۵	عرب انصاری رضوی طالع زاری	حوا سید محمد مهدی	مبادی کلامی اعتبار علم از منظر اصولیین و علامه طباطبایی	۵۶
۴۶	عرب زاده	متین السادات	تقریر مبدعانه علامه طباطبایی از برهان معرفت نفس	۵۷
۴۷	عروتی موفق	اکبر	برهان تمانع از منظر علامه طباطبایی و استاد مطهری	۵۸
۴۸	علمی سولا محمدی	محمدکاظم سیما	رابطه‌ی خودشناسی با گناه از دیدگاه کرکگور و علامه طباطبایی	۵۹
۴۹	علوی یزدانی	فخرالسادات نجف	تحلیلی بر بُعد عبادی دین از منظر کانت و علامه طباطبایی: از انکار تا اثبات	۶۰
۵۰	فایدئی	اکبر	برخی از اندیشه‌های منطقی سمرقندی و نظر ابتکاری علامه طباطبایی در اجزای قضیه	۶۱
۵۱	فرهمند	محمدجواد	حقیقت قرآن از منظر علامه طباطبایی	۶۲
۵۲	کریمی	عبدالقاسم	واقع‌نگری و تأویل معقول از منظر علامه طباطبایی به علم و دین	۶۳
۵۳	لامعی گیو اقبالی نسب لامعی گیو	احمد سمیه سارا	بررسی مقایسه‌ای تفسیر «سوره فجر» در تفاسیر المیزان و نمونه	۶۴
۵۴	لامعی گیو اقبالی نسب لامعی گیو	احمد سمیه سارا	رویکرد فلسفی علامه طباطبایی به مضامین اخلاقی در تفسیر المیزان	۶۵
۵۵	لامعی گیو اقبالی نسب لامعی گیو	احمد سمیه سارا	کاربرد کنایه در تفسیر المیزان با نگاهی به اندیشه‌های فلسفی علامه طباطبایی	۶۶
۵۶	محسنی	محمدسالم	چیستی «حق» بر مبنای نظریه اعتباریات علامه طباطبایی	۶۷
۵۷	محمدی	سیما	رابطه میان زمان و حرکت از دیدگاه علامه طباطبایی	۶۸

ردیف	نام خانوادگی	نام	عنوان مقاله	صفحه
	جانی	الهام		
۵۸	محمودی	حسین	مؤلفه‌های ایمان از نگاه علامه طباطبایی و سورن کِرکِگور	۶۹
۵۹	مردانی کوهی	محسن ناهید	حقیقت و ماهیت دین از منظر علامه طباطبایی	۷۰
۶۰	مصطفوی	نفیسه	شعر از دیدگاه علامه طباطبایی	۷۱
۶۱	مقدم	غلامعلی	علامه طباطبایی، مسئله ادراک و تقارب به نگاه عرفانی در شهود عالم عقلی و مثالی	۷۲
۶۲	منصوری	عباسعلی	میزان اقناع بخشی پاسخ علامه به مسئله شر	۷۳
۶۳	مهدی فر	حسن	تحلیل کلامی قرآنی احباط و تکفیر با تأکید بر دیدگاه علامه طباطبایی در تفسیر المیزان	۷۴
۶۴	نازی نژاد شهاب	مهسا محمدهادی	نقش توحید در معنابخشی زندگی از دیدگاه علامه طباطبایی	۷۵
۶۵	نبوی میبدی	مریم السادات	کارکرد نیت و منش در عمل در نظام اخلاقی علامه طباطبایی	۷۶
۶۶	نبوی میبدی	مریم السادات	واکاوی فلسفی، کلامی علامه طباطبایی در باب دعا و تأثیر آن	۷۷
۶۷	نوروزی	زینب	ابعاد عارفانه شعر کیش مهر علامه طباطبایی	۷۸
۶۸	نوری سنگدهی	زهرا	منشأ مفاهیم فلسفی در اندیشه علامه طباطبایی و جان لاک	۷۹
۶۹	الهی زاده عطار	محمدحسن طاهره	جایگاه گزارش‌های تاریخی در تفسیر المیزان	۸۰

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۲۵۷۳۱

رابطه جبر و اختیار با نظام احسن از دیدگاه علامه طباطبایی و دیوید هیوم

معصومه امری[۱]
روح الله آدینه[۲]

چکیده

در این مقاله سعی شده به بررسی جبر و اختیار و رابطه آن با نظام احسن از دیدگاه علامه طباطبایی و دیوید هیوم پرداخته شود. علامه طباطبایی خداوند را مختار دانسته و تمام جهان هستی را وجهی از وجه احسن الخالقین بودن خدا می‌داند که هیچ موجودی را مجبور و ناقص نیافریده، زیرا نقص و اجبار نمی‌تواند وجه خداوند باشد. برهان نظم یکی از استوارترین براهین علامه در اثبات این مدعاست؛ اما از نظر هیوم، برهان نظم تنها در صورتی از لحاظ فلسفی معنادار است که ریشه تجربی داشته باشد و اساساً برهان تجربی باشد. هیوم بر برهان نظم اشکالاتی وارد می‌کند که مهم‌ترین آن، برهان نظم بشری و موجودات طبیعی است. هیوم جبر و اختیار را با یکدیگر سازگار می‌داند در جهت سازگاری گام برداشته است. او سازگاری را به‌مثابه روشی برای وفق دادن تصور معمولی که انسان‌ها از خود به‌مثابه عاملی مختار دارند، با دیدگاه علمی مدرن درباره جهان و انسان‌ها می‌بیند. در این پژوهش با روش تحلیلی- توصیفی به تبیین نظرات این دو اندیشمند می‌پردازیم.

واژگان کلیدی: جبر و اختیار، نظام احسن، علامه طباطبایی، دیوید هیوم

۱. کارشناس ارشد فلسفه و حکمت اسلامی از دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)/ masoome.amri1394@gmail.com
۲. استادیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)/ Dr.Adineh@isr.ikiu.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۵۱۱۹۳

بررسی تأثیر نظریه ادراکات اعتباری علامه طباطبایی در سه مبحث قطع، ظن و اصول عملیه در اصول فقه

زهرا آتشی[۱]
محمدجواد سلمان پور[۲]
محمد بنیانی[۳]

چکیده

نظریه علامه طباطبایی در خصوص اعتباریات، در علم اصول فقه دارای تأثیرات فراوانی است. یکی از این تأثیرات را در سه مبحث قطع، ظن و اصول عملیه که سه باب بسیار مهم از اصول فقه است می‌توان دید. علامه طباطبایی اصول فقه را علمی اعتباری معرفی می‌کنند، بنابراین در مباحث ذیل آن نیز از این نظریه در بازتعریف و حل مسائل اصولی استفاده می‌کنند. در مبحث قطع، علامه طباطبایی برخلاف دیگر علما، حجیت قطع را ذاتی نمی‌دانند و آن را اعتباری و به عبارتی اعتبار واقعیت علم معرفی می‌کنند و از نظر ایشان این معتبِر است که به این اعتبار، واقعیت می‌بخشد. در خصوص مبحث ظن، علامه طباطبایی ظن را نیز اعتباری معرفی کرده و مناقشه جمع بین حکم ظاهری و واقعی را بی‌اساس دانسته و برای آن با توجه به نظریه اعتباریات، راه‌حلی معرفی کرده‌اند. در مورد اصول عملیه نیز علامه با استناد به اعتبار مردم در برخورد با عدم العلم و شک سابق، این دو اصل اصولی را اثبات می‌کنند.

واژگان کلیدی: ادراکات اعتباری، علامه طباطبایی، قطع، ظن، اصول عملیه، برائت، استصحاب

۱. کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق، دانشگاه شیراز/ atashiz@yahoo.com
۲. دانشیار بخش علوم قرآن و فقه دانشگاه شیراز/ msalman@rose.shirazu.ac.ir
۳. دانشیار بخش فلسفه و حکمت دانشگاه شیراز/ m.bonyani@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۵۳۱۵۳

بررسی تأثیر نظریه اعتباریات علامه طباطبایی در علوم انسانی

زهرا آتشی[۱]
محمدجواد سلمان پور[۲]
محمد بنیانی[۳]

چکیده

نظریه اعتباریات، یکی از مهم‌ترین و پرمناقشه‌ترین نظریات عصر امروز ماست که تقریباً در تمام عرصه‌های علوم انسانی به تولید فرضیه‌ها و گفتگوهای طولانی انجامیده است و هنوز مجال فرضیه‌پردازی و نظریه‌سازی در علوم انسانی بر آن مبنا وجود دارد. در مقاله حاضر با رویکرد تحلیلی و نگاهی کل‌گرایانه سعی شده است تأثیر این نظریه بر حوزه‌های گوناگون علوم انسانی به‌صورت فهرست‌وار بیان شود. این مقاله سعی دارد تأثیر نظریه علامه را در علومی مانند فلسفه، تفسیر، اخلاق، علوم تربیتی، جامعه‌شناسی، مدیریت و علوم سیاسی، فقه، حقوق، اصول فقه، فلسفه‌های مضاف و دیگر حوزه‌های مطالعاتی علوم انسانی فهرست کند. یکی از مهم‌ترین تأثیرات، این است که این نظریه بنیانی برای تأسیس، تحول و نظریه‌پردازی در خصوص علوم انسانی اسلامی شده است. تأثیرپذیری تحول در علوم انسانی از نظریه اعتباریات علامه، در آغاز راه می‌باشد. این نظریه در علوم انسانی تأثیر گذاشته است ولی جمع‌آوری تمام موارد آن می‌تواند به درک بهتری از این نظریه کمک کند.

واژگان کلیدی: نظریه اعتباریات، علامه طباطبایی، علوم انسانی، علوم انسانی اسلامی

۱. کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق دانشگاه شیراز/ atashiz@yahoo.com
۲. دانشیار بخش علوم قرآن و فقه دانشگاه شیراز/ msalman@rose.shirazu.ac.ir
۳. دانشیار بخش فلسفه و حکمت دانشگاه شیراز/ m.bonyani@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۳۱۷۹۷

روش‌شناسی تفسیری علامه طباطبایی در فواصل آیات

علی‌اصغر آخوندی[۱]

چکیده

فاصله، پدیده‌ای قرآنی است که نقشی مهم در زیبایی، نظم‌بخشی و انسجام آیات دارد و لازم است از جهت لفظی و معنایی مورد توجه و بررسی قرار گیرد. از جهت معنایی می‌توان سؤالاتی را مطرح نمود: فاصله با محتوای آیه چه ارتباط معنایی دارد؟ میان فواصل یک سوره آیا ارتباط و هماهنگی وجود دارد؟ آیا برای تفسیر یک آیه می‌توان از فاصله آن کمک گرفت؟ برای بررسی و پاسخ به این سؤالات باید سراغ تفاسیر رفت. در این پژوهش به دلیل اهمیت تفسیر «المیزان»، روش علامه طباطبایی در موضوع فاصله مورد توجه و شناسایی قرار گرفته و روشن شده است که علامه طباطبایی به موضوعاتی همچون هماهنگی فواصل، استفاده از فاصله در تفسیر محتوای آیه و روابط فواصل، نگاه دقیق و روشمندی داشته است به‌گونه‌ای که از روش تفسیری علامه می‌توان شش مورد از کارکردهای فاصله در تفسیر آیه و هفده گونه رابطه معنایی از پیوند فاصله و آیه به دست آورد که در جای خود بی‌نظیر است.

واژگان کلیدی: فاصله قرآنی، کارکردهای تفسیری، ارتباط معنایی، روابط فواصل، تفسیر المیزان، علامه طباطبایی

۱. استادیار دانشگاه صنعتی شاهرود/ ali15as51@yahoo.com

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۵۹۳۷۳

بررسی حیات شهدا مبتنی بر آیات قرآن از دیدگاه علامه طباطبایی

فاطمه باقری نژاد[۱]

چکیده

شهدا در معارف قرآنی از مقامی ویژه برخوردار هستند، به‌گونه‌ای که خداوند نسبت به آن‌ها از حیات مخصوصی که در آیات ۱۵۴ سوره بقره و آیه ۱۶۹ سوره آل‌عمران به آن اشاره شده، سخن گفته است. ازآنجاکه در معارف قرآنی همه انسان‌ها بعد مرگ نابود نمی‌شوند بلکه دارای نوعی حیات (برزخی) می‌باشند و همچنین بر اساس معارف دینی، مرگ به معنای باطل شدن شعور و ادراک نیست بلکه به معنای انتقال از یک نشئه به نشئه دیگر هست، این مسئله مورد بررسی هست که منظور از تکرار حیات برای شهدا چه می‌باشد؟ لذا این پژوهش به بررسی این حیات از نگاه علامه طباطبایی پرداخته است. علامه این حیات را حیاتی حقیقی ذکر کرده که از رزق عنداللهی برخوردار هستند؛ شهید دارای حیاتی است که با فعل و ادراک و شعور، علم و قدرت همراه است و قابلیت اثرگذاری و اثربخشی را هم در عالم برزخ و هم در دنیا دارد، چراکه حیات حقیقی شهید، حیاتی عقلی و اخروی است که برزخ و دنیا را هم زیر پوشش خویش قرار می‌دهد. بنابراین شهدا دارای حیات حقیقی و زنده هستند نه آنکه در معاد زنده شوند.

واژگان کلیدی: شهید، حیات عقلی، حیات حقیقی، علامه طباطبایی

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ namaz13971397@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۲۱۲۹۸

رابطه عالم مثال و عالم طبیعت از دیدگاه علامه طباطبایی و شیخ اشراق

جواد پارسایی[۱]

چکیده

بحث از رابطه عالم مثال و عالم طبیعت، یکی از مسائل مهم فلسفه اسلامی است. شیخ اشراق در رد نظریه مشائین در مورد مادی بودن صور خیالی و برای تبیین برخی دیگر از مسائل فلسفه خود، نظریه عالم مثال را طرح کرده است. علامه طباطبایی نیز نظریات قابل‌توجهی در مورد عالم مثال و رابطه آن با عالم طبیعت بیان نموده است. در این نوشتار ابتدا به تبیین دیدگاه دو فیلسوف در مورد عوالم هستی و ادله آن‌ها در اثبات عالم مثال پرداخته شده است؛ سپس به تحلیل رابطه عالم مثال و عالم طبیعت در محورهایی همچون نظریه خیال و ابصار، صور موجود در آینه و اطلاع از امور غیبی در شیخ اشراق و محورهایی همچون رابطه طولی و تشکیکی عوالم، علیت عالم مثال نسبت به عالم طبیعت، وجود کمالات عالم طبیعت در عالم مثال و تبیین رؤیاهای صادقه و کیفیت ادراک حسی از نظر علامه طباطبایی پرداخته شده است و در پایان، مطالبی در مورد نقاط مشترک و متمایز دیدگاه‌های این دو فیلسوف و چالش‌های هر دیدگاه بیان شده است.

واژگان کلیدی: عالم مثال، عالم طبیعت، علامه طباطبایی، شیخ اشراق

۱. دانشجوی دکتری فلسفه اسلامی دانشگاه باقرالعلوم (ع)/ ja.parsaee@gmail.com

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۱۹۴۵۸

راهکارهای حل تعارض ضرورت علّی و اراده آزاد بر اساس مبانی فلسفی علامه طباطبایی

محمد تاجیک جوبه[۱]

چکیده

رابطه ضروری میان علت تامه و معلول، امری پذیرفته‌شده در سنت فلسفه اسلامی است. در این میان، اطلاق این اصل و ورود آن بر عالم انسانی موجب تقابل ضرورت علّی با آزادی اراده است. برخی، آزادی اراده که قوام آن به امکان انتخاب میان فعل و ترک است را با ضرورت علّی در تنافی می‌بینند و ضرورت را هم‌معنای جبر می‌دانند، اما در مقابل، فلاسفه این مدعا را نپذیرفته‌اند. در این نوشتار تلاش می‌شود تا پاسخ‌های علامه طباطبایی به این مشکل را مورد بررسی قرار دهیم. راهکار اول ایشان، تبیین نسبت امکانی اراده در ارتباط با انسان و نسبت ضروری آن در ارتباط با علت تامه است؛ راهکار دیگر ایشان، تبدیل تقابل اختیار و جبر به تقابل اختیار و اضطرار است که در این صورت، تنافی میان ضرورت و آزادی اراده رفع می‌شود و درنهایت با کاربست نظریه اعتباریات و ضرورت اعتباری، آزادی اراده را در عین پایبندی به‌ضرورت علّی نشان می‌دهند.

واژگان کلیدی: ضرورت علّی، اختیار، جبر، اضطرار، نظریه اعتباریات، اعتبار وجوب

۱. دانشجوی دکتری فلسفه اخلاق دانشگاه قم/ Mohtajik110@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۵۹۰۰۸

کارکردها و پیامدهای دیدگاه علامه طباطبایی در اخلاق از منظر ادراکات اعتباری

علی اصغر ترکاشوند[۱]
عباس گوهری[۲]

چکیده

در حوزه معرفت‌شناسی فلسفی، علوم و ادراکات، یا حقیقی هستند یا اعتباری. در تعریف فلسفی، ادراکات حقیقی، از حقایق خارجی حکایت می‌کنند که برآیند فعل و انفعالات میان مادّه خارجی با حواس انسان هستند، درصورتی‌که ادراکات اعتباری از خارج حکایت نمی‌کنند، بلکه مقام این نوع ادراکات، مقام فرض، آفرینش، قرارداد و جعل است. درواقع، ادراکات اعتباری افکار مابین طبیعت انسانی و خواص و آثار تکوینی هستند. نظریه ادراکات اعتباری برای اولین مرتبه توسط علامه طباطبایی مطرح شد و از ابتکارات مبتنی بر رئالیسم تعاملی است، طبق این نظریه، دریافت ما در تعامل با واقعیت تصحیح می‌شود و تکامل می‌یابد. طرح ادراکات اعتباری نتیجه مواجههٔ علامه با مسئله تکثّر ادراکات است که بر اساس آن، ادراکات انسان تکثیر می‌یابد و به‌تبع آن، ماهیت گزاره‌های اخلاقی تبیین می‌شود. طبق این فرض، استدلال علامه برای اعتباری بودن حسن و قبح و نفوذ احساسات در اعتباریات، ناخودآگاه به نسبیت‌گرایی هنجاری منجر می‌شود. در این پژوهش بر آنیم تا این مبحث را از جنبه مهم و درعین‌حال مغفول دیدگاه علامه طباطبایی در زمینه ادراکات اعتباری و به‌ویژه گزاره‌های اخلاقی، مورد بحث و بررسی قرار دهیم. ضمن اینکه علامه طباطبایی در برخی از منابع، نظریه نسبیت‌گرایی اخلاقی را فاقد اعتبار می‌داند. در مقاله حاضر با روش اسنادی به دنبال بررسی کارکردها و پیامدهای دیدگاه علامه طباطبایی در اخلاق از منظر ادراکات اعتباری هستیم.

واژگان کلیدی: ادراکات اعتباری، مطلق یا نسبی‌گرایی اخلاقی، علامه طباطبایی، ادراکات، حسن و قبح

۱. دانشجوی دکتری فلسفه اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره)/ tvtorkashvand@yahoo.com
۲. دکترای فلسفه و کلام اسلامی، استادیار دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز/ abb.gohari@gmail.com

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۹۶۵۹۹

بررسی مصادیق نعمت از دیدگاه علامه طباطبایی در تفسیر المیزان

اکبر توحید لو[۱]
نرگس نظافتی[۲]
فیروزه کرمی[۳]

چکیده

نعمت، مفهومی گسترده و دارای مصادیق گوناگون می‌باشد. طبق آیات قرآن کریم، شناخت نعمت، سبب بهره‌گیری کامل‌تری از جهان پیرامون می‌گردد. واژه نعمت در اصطلاح به معنای آنچه سبب راحتی و خوبی عیش است، تعبیر می‌شود. واژگانی چون آلاء، احسان، مَنّ، فضل و رزق از بدیل‌های واژه نعمت در قرآن شمرده می‌شود. سنت عطای نعمت و سنت ابتلا به سختی‌ها دو سنت الهی برای آزمایش انسان‌هاست. این پژوهش در پی شناسایی مصادیق نعمت بر اساس دیدگاه علامه طباطبایی در المیزان می‌باشد. در این راستا به تبیین آراء مفسر مذکور پیرامون تعابیر مختلف نعمت پرداخته می‌شود. انواع نعمت از دیدگاه قرآن کریم به دودسته نعمت‌های ظاهری و باطنی تقسیم می‌شود. ازاین‌رو استنباط می‌شود استعمال این نعمات آن‌گونه که سبب قرب و اطاعت الهی گردد مورد نظر خالق بوده است و غفلت و نسیانِ ، تبدیل آن به نقمت را فراهم می‌کند.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، نعمت، نقمت، علامه طباطبایی، تفسیر المیزان

۱. استادیار دانشکده علوم قرآن و حدیث دانشگاه پیام نور واحد تهران جنوب/ Tohidlou53@gmail.com
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه پیام نور واحد لواسان/ nargesnez@yahoo.com
۳. استادیار دانشکده علوم قرآن و حدیث دانشگاه پیام نور واحد لواسان/ karami@lavasan.tpnu.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۹۷۳۳۸

تحلیلی از روابط اهل برزخ با اهل دنیا در اندیشه علامه طباطبایی

فاطمه جانقربان[۱]

مهدیه سادات مستقیمی[۲]

چکیده

یکی از مسائل مهم و چالش‌برانگیز در عرصه معادشناسی، مسئله کمّ و کیف ارتباط اهل دنیا و اهل برزخ با یکدیگر است. علی‌رغم وجودِ تحقیقاتی در این زمینه هنوز افق‌هایی که خلأ پژوهشی در آن وجود دارد بسیار است. درباره این محور، سابقه تحقیقاتیِ ویژه‌ای در دیدگاه‌های علامه طباطبایی وجود ندارد و در این مقاله سعی شده باآنکه ایشان در همه شاخ و برگ مسائل مربوطه، آراء صریحی ندارند، تحلیل دیدگاه‌ها و مبانی ایشان با روش توصیفی – تحلیلی – استنباطی انجام شده و برخی از مهم‌ترین محورهای ارتباطی اهل این دو عالَم تبیین گردد. احاطه و اشراف عالم برزخ بر عالم دنیا به‌واسطه مراتب تشکیکی وجود و نحوه چینش عوالم و محاذات آن‌ها و عدم وجود دیوارِ غیرقابل‌عبور بین عوالم، یکی از زمینه‌های مهم ایجاد و ارتباط بین عالم برزخ و دنیا و اشراف و آگاهی برخی از اهل این دو عالَم نسبت به یکدیگر است. تعاملات و ارتباطات ساکنان این دو عالَم دارای جلوه‌های مختلفی است. تأمل پژوهشی در آثار علامه نشان می‌دهد که: یکی از راه‌های ارتباط، دعای هر یک از اهل این عوالم برای اهل عوالم دیگر است. مراحل برزخ و دنیا بنا بر رتبه و اعتبار معنوی و مقام روحی خود در صورت اذن الهی می‌توانند در قالب اقسام هدایت‌های غیبی و القائات معنوی و اقسام امدادهای غیبی به یکدیگر یاری‌رسانی نمایند؛ و یا از طریق شفاعت، واسطه تکفیر سیئه و ترفیع درجه یکدیگر شوند و یا از طریق خواب و رؤیا با یکدیگر ارتباط داشته و مددرسانی نمایند.

واژگان کلیدی: عالم برزخ، عالم دنیا، دعا، شفاعت، امداد غیبی، خواب و رؤیا

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه اسلامی دانشگاه قم/ Janghorbanf563@gmil.com

۲. دانشیار دانشگاه قم

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۷۸۹۶۰

تطبیق «نظریه ادراکات اعتباری علامه طباطبایی» با «نظریه غفلت در آثار مولانا»

معراج جمشیدی[۱]

چکیده

نظریه ادراکات اعتباری، تلاشی برای تبیین یکی از فعالیت‌های ذهن در جریان معیشت انسان است و بیانگر آن است که آدمی برای رفع نیازهای طبیعی خود، یک سلسله اندیشه‌های پنداری اعتبار می‌کند تا بتواند با طبیعت ارتباط برقرار کند و اساساً بدون ادراکات اعتباری نمی‌تواند در طبیعت و با موجودات دیگر اعم از همنوع و غیر همنوع زندگی کند و به استکمال و رشد فردی و اجتماعی دست پیدا کند. از سوی دیگر، نظریه غفلت در آثار مولانا حاکی از آن است که نوعی از غفلت، ستون و اساس دنیای مادی و لازمه قوام زندگی انسان و پایداری این جهان شناخته می‌شود و بدون این نوع از غفلت، کار و بار زندگی انسان‌ها ویران می‌شود و عمارت این جهان رو به تباهی می‌نهد. هدف از این پژوهش پاسخ به این پرسش است که چه رابطه‌ای میان ادراکات اعتباری و نظریه غفلت از دیدگاه مولانا وجود دارد؟ این پژوهش به ما می‌آموزد که آدمی در هر ادراک اعتباری اعم از اعتباریات پیش از اجتماع و اعتباریات پس از اجتماع، دچار نوعی غفلت یا چشم‌پوشی از پاره‌ای از حقایق پشت پرده‌ی زندگی است. حقایقی که در صورت کشف، نظام اعتباریات را در ذهن انسان به هم می‌ریزد و مانع از زندگی رو به رشد او می‌گردد. تنها رویکردی که می‌تواند مایه پیوند نظام اعتباریات با آگاهی از آن حقایق باشد نگاهی است که به ادراکات اعتباری، معنایی منبعث از حقایق ثابت و مطلق می‌بخشد و به عبارتی آن‌ها را برای انسان معنادار می‌کند به‌گونه‌ای که در ادراکات اعتباری که اساساً پنداری و ساخته ذهن انسان هستند، جلوه‌ای از حقایق ثابت و مطلق نمایان می‌شود.

واژگان کلیدی: ادراکات اعتباری، ادراکات حقیقی، غفلت، حقایق خارجی، زندگی انسان

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه تطبیقی دانشگاه تبریز/ jamshidi.meraj@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۷۰۲۸۰

معناشناسی اسماء و صفات الهی در اندیشه علامه طباطبایی

حسین حجت خواه[۱]

چکیده

علامه طباطبایی یکی از نمایندگان مهم الهیات اثباتی در جهان اسلام است. ایشان با تکیه بر مبانی وجودشناختی الهیات اثباتی، بر اطلاق صفات به ذات مقدس الهی تأکید می‌ورزد و آن را مصداق کامل خروج از دو حد تشبیه و تعطیل و به عبارتی اثبات بلاتشبیه می‌داند؛ لیکن وی در این موضع، دو ایستار دارد. علامه در ایستار اول، دیدگاه فلاسفه را در توانایی سلب نواقص از مفاهیم و امکان تصور درست و مطابق با واقع از صفات مطرح می‌کند؛ اما در ایستار دوم و در بیانی دقیق‌تر، با اشاره به نقص ذاتی مفاهیم و نیز ناتوانی ذهن انسان در تجرید نقایص از مفاهیم، توصیف ذات لایتناهی الهی را با این مفاهیم متصوَّر و قابل‌درک دارای اشکال می‌داند، هرچند به جهت مبانی وجودشناختی خاص خویش، اصل صفات را به حق‌تعالی نسبت می‌دهد. در این پژوهش، با ارزیابی مقایسه‌ای دو ایستار مذکور به گونه تطبیقی و تحلیلی، نحوه و میزان موفقیت آن‌ها در برون‌رفت از لغزشگاه‌های تشبیه و تعطیل و نیز نوآوری علامه طباطبایی در این زمینه واکاوی شده است.

واژگان کلیدی: الهیات اثباتی، علامه طباطبایی، معناشناسی صفات، تشبیه، تعطیل، تنزیه.

۱. استادیار گروه مبانی نظری اسلام دانشگاه تهران/ hojjatkhah@ut.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۵۸۷۱۶

مواجهه انتقادی علامه طباطبایی با جریان‌های فکری زمانه

عبدالرسول حسنی فر[۱]
نور محمد ناظریان[۲]

چکیده

ازجمله ملاک‌های تعیین اهمیت و اعتبار یک متفکر و اندیشمند، میزان ارجاع متفکران و پژوهشگران پس از او، به آثار و اندیشه‌اش می‌باشد. با چنین ملاکی، علامه طباطبایی یکی از مهم‌ترین و معدود متفکران ایرانی است که در دوره اخیر، آثار ایشان بیشترین ارجاع را داشته است. دلیل این امر را علاوه بر اینکه باید در عمق و گستردگی اندیشه علامه جستجو کرد، در مجادلات و مواجهات فکری علامه طباطبایی با اندیشه و جریان‌های فکری زمانه خود نیز باید دانست.

علامه طباطبایی ازجمله متفکرانی است که اندیشه‌اش در پاسخ به مسائل زمانه و در مواجهه با دیگر جریان‌های فکری است که درصدد ارائه پاسخ به مسائل فکری و اندیشه‌ایِ این دوره هستند. با توجه به ضرورت شناخت ابعاد اندیشه علامه طباطبایی در دوره معاصر، از جهت پاسخگویی به مسائل و جریان‌هایی که هنوز هم در دوره کنونی زنده و محل بحث می‌باشند در این مقاله تلاش شده است مواجهه انتقادی علامه طباطبایی با این جریان‌های فکری زمانه و پاسخ ایشان به آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد. نتیجه اینکه با شناخت ابعاد مختلف اندیشه علامه طباطبایی به‌خصوص مواجهه فکری ایشان با جریان‌های زمانه می‌توان گفت اندیشه فلسفی- سیاسی ایشان از قابلیت‌هایی برخوردار است که در عین تمایز از سایر مکاتب و جریان‌های فکری و با حفظ و پایبندی به اصول اساسی اسلام، می‌تواند راه‌حل بسیاری از مسائل فکری و مشکلات زمانه ما باشد.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، جریان‌های فکری، ظاهرگرایی، باطن‌گرایی، تجدد، ماتریالیسم، لیبرالیسم، کمونیسم

۱. دکترای فلسفه سیاسی و دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه سیستان و بلوچستان/ hasanifar@lihu.usb.ac.ir
۲. کارشناس ارشد مردم‌شناسی و مربی گروه علوم اجتماعی دانشگاه سیستان و بلوچستان/ nazerian.nm@lihu.usb.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۵۹۵۵۶

نگرشی انتقادی بر ازخودبیگانگی فلسفی از منظر یاسپرس با تأکید بر دیدگاه علامه طباطبایی

حسین حسینی امین[۱]
محمد کرمی نیا[۲]

چکیده

ازخودبیگانگی یکی از مهم‌ترین مسائل انسان‌شناختی است که پژوهش حاضر به نقد و بررسی آراء فلسفی یاسپرس در این زمینه با تأکید بر آراء علامه طباطبایی پرداخته است. بی‌شک نقد و بررسی این مسئله نیازمند تلقی درست مفاهیم، مبانی فلسفی و انسان‌شناختی دو اندیشمند است. لذا این نوشتار با تحلیل و تطبیق مبانی دو دیدگاه، فاصله آن دو را آشکار کرده و پس‌ازآن به سراغ نقد و بررسی‌های لازم رفته است. یاسپرس راه نجات از این بیگانگی را در آگاهی از حقیقت وجود و وجود اگزیستانسی او دانسته و با قرار دادن بخشی از مفاهیم فلسفی در کنار مفاهیم انسان‌شناختی، مهم‌ترین مبانی فلسفی خود را بنا نهاده و با این بافته‌ها به سراغ مهم‌ترین مسائل مربوط به انسان رفته است. او به خاطر شناور بودن وجود انسان، اصالت را به انسان داده و برای او استقلال در وجود قائل شده اما علامه با پذیرش شناور بودن وجود انسان، اصالت را به وجود بما هو وجود (Being) داده و انسان را چه در وجود و چه در بقای وجودش، غیرمستقل می‌داند. لذا پس از واکاوی مبانی هستی‌شناسی و انسانی این دو نگاه، ضعف نگاه یاسپرس و قوت فلسفی و مبنایی علامه نشان داده شده و پس‌ازآن نقد و بررسی مسئله مورد نظر در پیش‌رو قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: فلسفه، هستی، انسان‌شناسی، حقیقت، اگزیستانسیالیسم، ازخودبیگانگی

۱. استادیار و عضو هیئت‌علمی گروه فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه ولیعصر رفسنجان (نویسنده مسئول)/ h.hosseiniamin@vru.ac.ir
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه کاشان/ karaminia.mohammad@yahoo.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۳۷۴۴۳

جستاری در باب نبوت و رسالت از منظر علامه طباطبایی در تفسیر المیزان

سید حسن حسینی[۱]

چکیده

اعتقاد به وحی و نبوت، از نوعی بینش درباره جهان و انسان ناشی می‌شود، یعنی اصل هدایت عامه در سراسر هستی. اصل هدایت عامه، لازمه جهان‌بینی توحیدی اسلامی است؛ ازاین‌رو اصل نبوت، لازمه این جهان‌بینی است. علامه طباطبایی ازجمله متفکران و اندیشمندانی است که مسئله نبوت و رسالت را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است. ایشان در تفاوت نبی و رسول معتقد است که این دو واژه تفاوت معنایی با یکدیگر ندارند، تفاوتی اگر هست لفظی است زیرا برای رسول، شرافتِ وساطت بین خداوند متعال و بندگانش می‌باشد و برای نبی، شرافتِ علم الهی است. علامه سه دلیل بر اثبات نبوت عامه اقامه می‌کند که در حقیقت با هر یک به جهتی از جهات سه‌گانه‌ی جایگاه نبوت اشاره دارد: ۱. برهان حکمت. ۲. برهان اعجاز. ۳. خالی نبودن زمین از حجت. در آثار و کتب علامه به این دلایل سه‌گانه در مقام اثبات نبوت تأکید شده است ولیکن ایشان از منظر فلسفی، اجتماعی و کلامی هم به مسئله نبوت، دقت لازم را به عمل آورده و از این ابعاد هم بحث نموده‌اند. در این پژوهش با روش توصیفی- تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای مسئله نبوت و رسالت از منظر علامه طباطبایی در تفسیر المیزان تحلیل و بررسی شده است.

واژگان کلیدی: نبوت، رسالت، نبوت عامه، دلایل نبوت، تفسیر المیزان، علامه طباطبایی

۱. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه بیرجند/ sh.hosseini@birjand.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۲۱۸۱۶

زوایای مختلف معاد از منظر علامه طباطبایی

سید حسن حسینی[۱]

چکیده

موضوع معاد و جهان آخرت، از ابتدای جهان خلقت تابه‌حال برای مردم در هر عصری از اعصار و یا هر مرحله‌ای از توحش و یا تمدن که سیر می‌کرده‌اند به صورت‌های گوناگونی و با اعتقادات مختلف مطرح بوده است. در این پژوهش با روش توصیفی – تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای زوایای مختلف معاد از منظر علامه طباطبایی تحلیل و بررسی شده است. علامه طباطبایی در آثار گسترده خود، این مسئله را از زوایای مختلف مورد بحث و بررسی قرار داده است. ازجمله آنکه مرگ را صرفاً یک نوع انتقال دانسته نه انعدام؛ عالم قبر را همان عالم برزخ می‌داند؛ نفخ صور را، ابتدا صیحه‌ای می‌داند که دنیا خاتمه پیدا می‌کند و پس‌ازآن، نفخی که تمامی اهل برزخ از بین می‌روند و بعدازآن، نفخی که قیامت برپا می‌شود. وی برای اثبات معاد به ادله‌ای استدلال کرده است ازجمله برهان رحمت، عدالت و حکمت. وی شفاعت را از اموری دانسته که انسان را برای رسیدن به مقصد کمک می‌کند و در مورد جلب منفعت یا دفع ضرر است؛ نیز حبط اعمال را بطلان عمل و سقوط از تاثیر آن در دنیا و آخرت می‌داند.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، مرگ، معاد، نفخ صور، احباط و تکفیر، شفاعت

۱. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه بیرجند/ sh.hosseini@birjand.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند ISC

کد مقاله: ۴۲۲۱۱

بررسی تطبیقی مفهوم عدالت در اندیشه سیاسی علامه طباطبایی و جان رالز

سمیه حمیدی[۱]
مهتاب دهقانی[۲]

چکیده

عدالت ازجمله موضوعات مورد توجه علم فلسفه است. هم فلاسفه اسلامی و هم متفکران فلسفه غرب، در نظرورزی‌های خود، بسیار به این مفهوم پرداخته‌اند. ازجمله عرصه‌های کنکاشی پیرامون این مفهوم، حوزه اندیشه سیاسی است. در غرب، سرآمد نظریه‌پردازی پیرامون مفهوم عدالت جان رالز می‌باشد. او در قالب رویکرد لیبرالیسم به این مفهوم می‌نگرد. در فلسفه اسلامی نیز علامه طباطبایی ازجمله فلاسفه معاصر است که به این مفهوم پرداخته است. مقاله حاضر تلاش می‌کند تا با اتکا به روش توصیفی-تحلیلی به تبیین این مفهوم و مقایسه آن در اندیشه سیاسی علامه طباطبایی و جان رالز بپردازد.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، جان رالز، عدالت، اندیشه سیاسی

۱. استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه بیرجند (نویسنده مسئول)/ somaye.hamidi@birjand.ac.ir
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه بیرجند

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند ISC

کد مقاله: ۸۹۱۵۸

مقایسه مفهوم عدالت در اندیشه سیاسی ابن‌سینا و علامه طباطبایی

سمیه حمیدی[۱]
بیگم ناصری[۲]

چکیده

عدل، ازجمله صفات خداوند است که پیشینه‌ی آن به تاریخ ادیان برمی‌گردد و این موضوع از مهم‌ترین مسائلی است که از دیرباز مورد بحث محافل علمی بوده است. این مسئله در نگرش اندیشمندان دارای تعاریف متفاوتی بوده است. فیلسوفان اخلاق و سیاست از دیرباز معتقدند که عدالت، فضیلتی اخلاقی است که در اجتماع محقق می‌گردد. ازاین‌رو به بحث در این زمینه پرداخته‌اند. ازجمله اندیشمندانی که در مورد عدالت بحث کرده‌اند ابن‌سینا و علامه طباطبایی هستند. هر دو متفکر در منظومه فکری خود، انسان را مدنی بالطبع معرفی کرده‌اند که محتاج تشکیل اجتماع و تعامل است. آن‌ها وجود این اجتماع و تعاون را نیازمند قانون دانسته‌اند و قانون را در صورتی صحیح می‌دانند که عادلانه باشد تا بتواند انسان را به سمت سعادت رهنمود کند. ابن‌سینا شریعت عادله الهی را معیار کامل عدالت می‌داند که مبتنی بر مجری عادل است. ازاین‌رو عدالت را از منابع اخلاقی برای اطاعت مردم از حکومت برمی‌شمارد. از سویی دیگر، عدالت، از مفاهیم کلیدی در نظریه علامه طباطبایی نیز هست که با فهم این واژه می‌توان جنبه‌های مختلف نظریه سیاسی وی را فهمید. وی به بررسی عدل و مراتب آن پرداخته است. دیدگاه وی در برخی موارد با نظر ابن‌سینا مشابهت پیدا می‌کند. این پژوهش با روش توصیفی -تحلیلی و بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای درصدد است تا با بررسی آثار علامه طباطبایی و ابن‌سینا، مفهوم عدل را از دیدگاهشان مورد بررسی قرار دهد.

واژگان کلیدی: عدالت، سعادت، اسلام، ابن‌سینا، علامه طباطبایی

۱. استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه بیرجند (نویسنده مسئول)/ somaye.hamidi@birjand.ac.ir
۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه بیرجند/ Bigom.naseri@birjand.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند ISC

کد مقاله: ۷۵۹۸۹

نسبت اخلاق و سیاست در اندیشه علامه طباطبایی

سمیه حمیدی[۱]
بیگم ناصری[۲]

چکیده

یکی از مسائل پراهمیت در تاریخ تطور اندیشه سیاسی، بررسی رابطه اخلاق و سیاست است. اخلاق و سیاست، دو مفهوم مهم در حکمت عملی هستند که به دنبال سامان دادن به انسان و جامعه می‌باشند. نسبت اخلاق و سیاست از مسائلی است که مورد توجه متفکران بوده، ازاین‌رو در اندیشه سیاسی اندیشمندان اسلامی سبب ایجاد رویکردهای متفاوتی شده است. مشغله آنان در رابطه اخلاق و سیاست، بیشتر نسبت فضیلت و سعادت بوده است. اما این موضوع در دوره‌های بعد گسترش یافته و می‌توان گفت که از معنای اولیه خود فاصله گرفته است. ازجمله متفکرانی که به بحث در حوزه اخلاق و سیاست پرداخته علامه طباطبایی است. به‌گونه‌ای که وی بین اخلاق، اجتماع و توحید پیوند ناگسستنی برقرار می‌کند. در نوشتار حاضر تلاش شده تا به روش توصیفی- تحلیلی با تمرکز بر اندیشه علامه طباطبایی که به هر دو حوزه اخلاق و سیاست پرداخته، به تبیین نظریه اخلاقی و سیاسی ایشان پرداخته و نسبت اخلاق و سیاست در اندیشه ایشان مورد واکاوی قرار گیرد.

واژگان کلیدی: اخلاق، سیاست، حکومت، قانون، علامه طباطبایی

۱. استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه بیرجند (نویسنده مسئول)/ somaye.hamidi@birjand.ac.ir
۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه بیرجند/ Bigom.naseri@birjand.ac.ir

همایش ملی اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۹۸۴۹۶

تحلیل مفهوم «اطاعت» از منظر علامه طباطبایی

مریم حیدرپور[۱]
رضا محمدی چابکی[۲]

چکیده

ازآنجایی‌که یکی از محوری‌ترین مقولات در حوزه دین، بحث بندگی و اطاعت است، این مقاله در پی آن است تا از نگاه علامه طباطبایی به تبیین و تحلیل مفهوم اطاعت بپردازد. برای تحلیل مفهوم اطاعت از دیدگاه‌های علامه طباطبایی، از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شد. جامعه مورد نظر، کلیه آثار علامه طباطبایی است که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، آثار فارسی و ترجمه‌شده مرتبط با موضوع انتخاب شدند. مجموع اطلاعات با روش کتابخانه‌ای و روش فیش‌برداری جمع‌آوری شدند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد اطاعت، از منظر علامه طباطبایی جهت‌گیری توحیدی دارد که منجر به نگاه متفاوتی به این مفهوم شده است. در این راستا استخراج ویژگی‌های سلبی و ایجابی مفهوم اطاعت، همچنین آثار و نتایج آن نیز از دیگر یافته‌های این پژوهش است.

واژگان کلیدی: تحلیل مفهومی، اطاعت، علامه طباطبایی

۱. کارشناس ارشد فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه شهید بهشتی/ heydarpoor.ut89@gmail.com
۲. استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی/ rmrahy@gmail.com

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC
کد مقاله: ۵۸۴۴۳

بررسی انتقادی دیدگاه ابن عربی درباره خلود عذاب اخروی؛ با تأکید بر مبانی علامه طباطبایی

مائده حیدرنژاد رمی[۱]
عباس بخشنده بالی[۲]

چکیده

یکی از مسائلی که در زمره بحث از معاد مورد توجه جدی اندیشمندان اسلامی قرار دارد مسئله چگونگی کیفر و جزای الهی است. کیفر پاره‌ای از گناهان در اسلام، خلود و جاودانگی در دوزخ است؛ اما اینکه خلود مستلزم عذاب دائم است و یا اینکه خلود با انقطاع عذاب نیز می‌تواند همراه باشد، مسئله‌ای است که آراء مختلفی درباره آن اظهار شده است. ابن عربی برخلاف متشرعان و عامه‌ی اهل دیانت معتقد است که عذاب دوزخیان ابدی نیست و اجل مسمی و مدت معین دارد و پس از سپری شدن این مدت، دوزخیان از نعیمی که متفاوت با نعیم بهشتیان است بهره‌مند می‌شوند، بدین‌صورت که طبیعت ناریه پیدا می‌کنند و دیگر احساس رنج و عذاب نمی‌کنند. روش نگارنده در این پژوهش به‌صورت مطالعات کتابخانه‌ای بوده و به شیوه توصیفی- تحلیلی، اطلاعات و داده جمع آوری شده است در این مجموعه به این نکته پرداخته می‌شود که عذاب خلود کنندگان در جهنم قطع می‌گردد و عذاب از آن‌ها برداشته می‌شود با توجه به نظر ابن عربی که معتقد است عذاب از مخلدین در نار منقطع می‌گردد اما علامه نظر مخالف دارد و بر این اعتقاد است که عذاب برای آن‌ها دائمی است و فصل و جدایی از عذاب برای آن‌ها نیست.

واژگان کلیدی: ابن عربی، علامه طباطبایی، قرآن کریم، خلود، عذاب اخروی.

۱. طلبه دارای مدرک سطح سه مرکز تخصصی نور الزهراء مازندران/ alireza11120@yahoo.com
۲. دکترای فلسفه و حکمت اسلامی و استادیار دانشگاه مازندران/ a.bakhshandehbali@umz.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۷۳۵۹۸

فلسفه یا کلام: تأویل علامه طباطبایی از تاریخ اسلام و تشیع

یعقوب خزائی[۱]

چکیده

علامه سید محمدحسین طباطبایی جزء معدود فیلسوفان معاصر ایران است که صاحب ایده و ابداعات فلسفی بوده است. ایشان علاوه بر فلسفه در حوزه‌های دیگر علوم انسانی ازجمله تاریخ، آثاری را به زیور طبع آراسته‌اند. مسئله مقاله حاضر این است که دیدگاه ایشان در خصوص تاریخ اسلام و تشیع را با رهیافتی انتقادی مورد تأمل قرار دهد. اینکه آیا تأویل ایشان از تاریخ اسلام و به‌ویژه تشیع، با دیدگاهی فلسفی صورت‌بندی شده است یا اینکه محور استدلالات و روایت‌های ایشان، کلام و ایمانیات بوده است؟ با بررسی صورت گرفته به نظر می‌رسد علامه در تحلیل تاریخ اسلام و تشیع، نه به‌عنوان یک فیلسوف بلکه به‌سان یک متکلم با تاریخ این دوران مواجه می‌شود. از این منظر در آثار تاریخی ایشان، تأمل درباره روایات تاریخی و بررسی صحت‌وسقم آن‌ها، رهیافت انتقادی به تاریخ اسلام و شخصیت‌های آن کمتر دیده می‌شود و ایشان با ایمانیات خود، مواجهه‌ای ماقبل فلسفی با تاریخ اسلام را در نوشتارهای خود نشان می‌دهند.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، فلسفه، رئالیسم، کلام، تاریخ، اسلام.

۱. استادیار دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)/ khazaei@HUM.ikiu.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۵۱۶۵۸

پاسخ به ادعای ضعف استدلال قرآن در آیه ۲۲ سوره انبیاء، با نگاهی به تفسیر المیزان

سهیلا راشدی نیا[۱]
مرتضی مزگی نژاد[۲]

چکیده

در ۲۲ سوره مبارکه انبیاء آیه در تأیید توحید و یگانگی خداوند این‌گونه آمده است که اگر در زمین و آسمان، خدای دیگری غیر از الله وجود می‌داشت، نظم جهان از هم می‌پاشید؛ اما همین‌که نظم جهان برقرار و پایدار است، مشخص می‌شود که در زمین و آسمان فقط یک خدا حکومت می‌کند که این استدلال به برهان تمانع معروف شده است. برخی به این استدلال، ایراداتی وارد کرده‌اند و آن را دارای نقاط ضعفی می‌دانند. در این تحقیق پس از تبیین دقیقی از شبهه‌ی مطرح‌شده، ابتدا با روش کتابخانه‌ای به مطالعه مقاله‌ها، کتاب‌ها و تفاسیری که به این شبهه پاسخ داده‌اند خواهیم پرداخت. سپس با جمع‌بندی پاسخ‌های داده شده و دسته‌بندی آن‌ها، تصویری جامع از پاسخ‌ها ارائه خواهد شد و درنهایت به ارزیابی پاسخ‌های مطرح‌شده بر اساس آراء علامه طباطبایی در تفسیر المیزان می پردازیم.

واژگان کلیدی: آیه ۲۲ سوره انبیاء، شبهات، قرآن، فساد، برهان تمانع

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی/ s.Rashediniya@gmail.com
۲. استادیار گروه فلسفه و کلام دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه بیرجند/ mezginejad@birjand.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۴۶۵۶۳

پاسخ به ادعای ضعف استدلال قرآن در آیه ۱۰۳ سوره نحل، با نگاهی به تفسیر المیزان

سهیلا راشدی نیا[۱]
مرتضی مزگی نژاد[۲]

چکیده

حجت الله نیکویی در کتاب نگاهی نقادانه به مبانی نظری نبوت آورده است که « قرآن در موارد متعددی برای اثبات مدعیات خود (و یا توجیه بعضی احکام شرعی) دلایل ضعیفی آورده است ...» بسیاری از کافران و مشرکان معتقد بودند که محمد (ص) آیات قرآن را از افراد دیگر آموخته و برای مردم بیان می‌کند. آیه ۱۰۳ سوره نحل، برای رفع این شک و شبهه می‌گوید: و نیک می‌دانیم که آنان می‌گویند: «جز این نیست که بشری به او می‌آموزد؛ (نه چنین نیست زیرا) زبان کسی که این نسبت را به او می‌دهند، غیرعربی است (درحالی‌که) این (قرآن) به زبان عربی روشن است.» حجت الله نیکویی معتقد است دلیلی که در این آیه بیان شده است، نمی‌تواند شک و شبهه مخالفان را رفع کند و این، استدلال ضعیفی است. ابتدا با روش کتابخانه‌ای به مطالعه مقاله‌ها، کتاب‌ها و تفاسیری که به این شبهه پاسخ داده‌اند خواهیم پرداخت سپس با جمع‌بندی پاسخ‌های داده شده و دسته‌بندی آن‌ها با روش تطبیقی، تصویری جامع از پاسخ‌ها ارائه خواهد شد و درنهایت به ارزیابی پاسخ‌های مطرح‌شده با تکیه بر آراء علامه طباطبایی در تفسیر المیزان خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی: آیه ۱۰۳ نحل، اعجاز لفظی، تحدی، شبهات، قرآن

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی/ s.Rashediniya@gmail.com
۲. استادیار گروه فلسفه و کلام دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه بیرجند/ mezginejad@birjand.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند ISC

کد مقاله: ۳۴۲۱۳

تحلیل آیه ۱۱ سوره حجرات در پاسخ به شبهه استدلالی ارائه شده

سهیلا راشدی نیا[۱]
مرتضی مزگی نژاد[۲]

چکیده

جامعه اسلامی در طول تاریخ با شبهات زیادی روبرو بوده است. مفاهیم قرآن یکی از موارد است که بسیاری در پی شبهه‌افکنی در مورد آن بوده‌اند. البته محققان و اندیشمندان مسلمان، این شبهات را بی‌پاسخ نگذاشته‌اند. در دوره معاصر نیز برخی شبهاتی را در خصوص قرآن مطرح کرده‌اند مانند اشکالی که به آیه ۱۱ سوره حجرات گرفته شده است. در این آیه این‌گونه آمده است که انسان نباید کسی را مسخره کند زیرا ممکن است او انسانی بهتر باشد. برخی این پرسش را مطرح کرده‌اند که تنها با وجود یک احتمال که ممکن است مسخره شونده بهتر از مسخره کننده باشد، آیا این امر می‌تواند دلیل محکمی برای احترام به اشخاص دیگر و دوری از تمسخر آن‌ها باشد؟ ازآن‌جهت که قرآن کتابی آسمانی و نزد ما مسلمانان از جایگاهی ویژه برخوردار است زدودن هرگونه اشکال و شبهه‌ای از آن، امری لازم و مهم است. در این تحقیق پس از تبیین دقیقی از شبهه مطرح‌شده، ابتدا با روش کتابخانه‌ای به مطالعه مقاله‌ها، کتاب‌ها و تفاسیری که به این شبهه پاسخ داده‌اند خواهیم پرداخت. سپس با جمع‌بندی پاسخ داده شده و دسته‌بندی آن‌ها با روش تطبیقی، تصویری جامع از پاسخ‌ها ارائه خواهد شد و درنهایت با روش تحلیل محتوا به ارزیابی پاسخ‌های مطرح‌شده با تکیه بر آراء علامه طباطبایی در تفسیر المیزان خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی: آیه ۲۲ انبیاء، شبهات، قرآن، تمسخر، غیبت کردن، فسق

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی/ s.Rashediniya@gmail.com
۲. استادیار گروه فلسفه و کلام دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه بیرجند/ mezginejad@birjand.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۱۴۹۱۶

فلسفه مجازات در قرآن با تکیه بر آراء علامه طباطبایی در تفسیر شریف المیزان

محمد رسایی[۱]
محمد یکرنگی[۲]
علی رابط[۳]

چکیده

سخن از مجازات به‌عنوان طبیعی‌ترین واکنش جامعه در قبال جرم، قدمتی به درازای حیات بشر دارد. در قدیم‌الایام نظام‌های حقوقی، اَعمال ممنوعه را در قالب قوانین به شهروندان اعلان و عاقبت تخطی از آن را که همان مجازات باشد، با بیان نوع، میزان و کیفیت برای جامعه بازگو می‌کردند. لیکن در عصر جدید، سؤالی که ذهن فلاسفه و حقوقدانان را درگیر خود کرد بحث فلسفه مجازات بود. فلسفه مجازات صرف‌نظر از پذیرش مجازات به‌عنوان نهادی اجتناب‌ناپذیر در جامعه، در پی پاسخ به این پرسش است که اساساً مجازات چرا و با چه رویکردی اعمال می‌شود؟ رویکردی که پذیرفتن آن به علت نگاه معرفتی خاصی که بر هر پاسخ حاکم است، پیامدهای وسیعی در هر نظام حقوقی خواهد داشت. لذا پژوهش حاضر با محور قرار دادن آراء علامه طباطبایی در تفسیر المیزان درصدد بررسی آن است که اساس نظر ایشان در حوزه فلسفه مجازات چه بوده است؟ بنابراین نوشتار پیش‌رو به‌صورت توصیفی تحلیلی به پرسش فوق پرداخته و درنهایت نتیجه‌گیری می‌نماید که ایشان فلسفه مجازات‌های دنیوی را مواردی چون حفظ ارزش‌های جامعه، تحقق عدالت و ... دانسته و در خصوص ماهیت مجازات اخروی نیز قائل به تجسم اعمال می‌باشند.

واژگان کلیدی: فلسفه مجازات، مجازات دنیوی، مجازات اخروی، علامه طباطبایی، تفسیر المیزان.

۱. استادیار مدرسه عالی شهید مطهری (ره)
۲. استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران / Yekrangi@ut.ac.ir
۳. دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و حقوق جزا مدرسه عالی شهید مطهری (ره)/ Rabet.a@yahoo.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۸۹۲۷۱

بررسی روش و مبانی علامه طباطبایی در تفسیر المیزان

بی‌بی فخری رسولی شورکی[۱]

چکیده

از برجسته‌ترین تألیفات تفسیری جهان تشیع در عصر حاضر، تفسیر المیزان است که از نظر سبک نگارش در میان شیعه و سنی، تفسیری بی‌نظیر به شمار می‌آید. علامه طباطبایی در تفسیر خود تلاش کرده تا با استفاده از آیات قرآن به تفسیر آیات دیگر بپردازد. روش تفسیر قرآن به قرآن روشی است که برای فهم معنای آیات در وهله نخست، رجوع به خود قرآن را اصل می‌داند. در این مقاله سعی شده است تا با بررسی آیاتی چون آیه خمس، ولایت، متعه (ازدواج موقت)، غار و سحر و جادو به روش و مبانی علامه در تفسیر المیزان بپردازیم. این پژوهش با رویکردی توصیفی ـ تحلیلی به روش‌شناسی علامه در پنج آیه اختلافی بین شیعه و سنی در المیزان پرداخته، نظرات مفسران شیعه و سنی را بیان کرده و به این نتیجه رسیده است که استفاده ایشان از حداکثر مبانی و روش‌ها در المیزان ازجمله بحث‌های ادبی، لغوی، علمی، فلسفی و نیز بحث‌های روایی و تاریخی و سیاق، باعث شده که تفسیر المیزان شهرت خاصی پیدا کند.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، المیزان، روش تفسیری، آیه ولایت، آیه خمس، آیه غار، آیه سحر و جادو.

---

۱. مدیر سطح ۴ و مدرس سطح ۲ حوزه علمیه خواهران میبد

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند ISC

کد مقاله: ۹۰۷۷۲

الهیات محیط زیست در اندیشه علامه طباطبایی

علی رضائی بیرجندی[۱]

چکیده

این مقاله، با موضوع الهیات محیط زیست در اندیشه علامه طباطبایی، به روش توصیفی و تحلیلی، با استفاده از آثار علامه، برای تبیین چگونگی ارتباط خداوند و انسان با محیط زیست تدوین شده است. محیط زیست، مترادف با عالم طبیعت، در عام‌ترین معنای خود شامل زمین، آسمان، آب، هوا و حیوانات به کار رفته است. تبیین ارتباط میان خداوند، به‌عنوان خالق هستی، انسان به‌عنوان جانشین خدا و نه جایگزین او در زمین و مخلوقی کریم و امانت‌دار، طبیعت به‌عنوان امانت و مسخر انسان و کتاب راهنمای وی به‌سوی توحید، ازجمله اهداف این مقاله است. همچنین با تبیین برخی اندیشه‌های علامه بر ضرورت حفظ و آباد کردن محیط زیست و پرهیز از هرگونه تخریب، تضعیف و آلوده کردن آن، به‌عنوان وظیفه انسانی، اسلامی پرداخته است.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، محیط زیست، طبیعت، انسان، حیوانات

۱. استادیار گروه حقوق دانشگاه بیرجند/ arezaei@birjand.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۶۱۶۹۰

ارتباط عدل الهی و حجیت قطع
(با رویکردی بر اندیشه علامه طباطبایی در حاشیه کفایهٔ الاصول)

سید علی رضوی[۱]
سید محمد رضوی[۲]

چکیده

به نظر مشهور اصولیین، قطع ذاتاً حجت است و حجیت آن اثباتاً یا نفیاً قابل جعل نیست؛ در مقابل، علامه طباطبایی حجیت علم را اعتباری و مجعول می‌دانند و می‌گویند اینکه حجیت قطع بر مبادی خاصی در علم اصول، اتکا دارد محل تردید نیست لکن اینکه «عدل الهی» تا چه میزان در تعیین گستره‌ی اعتبار قطع مؤثر است مسئله‌ای است که ضروری است مطمح نظر قرار گیرد. برخی اصولیون نیز در کنار مبادی دیگری که حجیت قطع را بر آن استوار می‌کنند از عدل الهی سخن می‌گویند. در این پژوهش که با تکیه بر منابع دست اول اصولی به سرانجام رسیده است میزان تأثیرپذیری علامه طباطبایی از نظرات اصولیین در تبیین گستره‌ی حجیت قطع، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: حجیت، قطع، علم، جعل.

۱. دانشجوی دکترای دانشگاه علوم اسلامی رضوی مشهد/ razavi1515@gmail.com
۲. استادیار گروه حقوق دانشگاه بیرجند/ razavi1213@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۲۲۲۳۸

مسئله شرور در آثار علامه طباطبایی

عاطفه رنجبر دارستانی[۱]
علی زنگویی[۲]

چکیده

مسئله شرور ازجمله مسائل فلسفی دشوار بوده که در تاریخ تفکر فلسفی همواره بخشی از تلاش‌های فکری فیلسوفان موحد را به خود اختصاص می‌داده است. این مسئله، خیر محض بودن و حکمت و عدالت خداوند را به چالش می‌کشد. علامه طباطبایی نیز به‌عنوان اندیشمندی فیلسوف و موحد، تقریباً در تمامی آثار خویش به این مسئله پرداخته و راهکارهای مختلفی را در پاسخ به آن پیش رو نهاده است. در تحقیق حاضر، تلاش ما معطوف است بر گزارشی کامل از راهکارهایی که علامه طباطبایی برای این مسئله مطرح می‌سازد. این راهکارها همان‌گونه که بیان شد طیف وسیعی را در برمی‌گیرد؛ از پاسخ افلاطونی که شرور در آن عدمی دانسته می‌شوند گرفته تا پاسخ ارسطویی که تا حدی نگاهی وجودی به شرور، حاکم بر آن است. همچنین است استناد شرور به واسطه‌هایی چون شیطان و نفس به خداوند و استناد آن‌ها به او بلا واسطه و به‌عنوان مکافات معاصی. تنوع پاسخ‌ها بیشتر به جهت تنوع ماهوی شروری است که در مسئله شرور به آن‌ها پرداخته می‌شود و دلالتی بر تعارض‌گویی ندارد.

واژگان کلیدی: مسئله شرور، علامه طباطبایی، خداوند.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ a.ranjbar@birjand.ac.ir
۲. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه بیرجند/ azangoyi@birjand.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۱۰۲۱۷

اهمیت منطق در واقع‌نمایی علم نزد علامه طباطبایی

عاطفه رنجبر دارستانی[۱]

چکیده

فیلسوفان اسلامی عموماً «واقع‌نمایی علم» را مفروض گرفته‌اند و به همین دلیل در مورد آن به‌عنوان مبحث جداگانه‌ای به بحث و بررسی مفصلی نپرداخته‌اند، اما از لابه‌لای مطالبی که به مناسبت در مبحث وجود ذهنی و یا مبحث علم و عالم و معلوم گفته‌اند، می‌توان عقیده آنان مبنی بر واقع‌نمایی علم را استخراج کرد. لازمه قول به واقع‌نمایی علم، قول به وجود گزاره‌های مطابق با واقع است و این دقیقاً همان چیزی است که شکاکان و سوفسطائیان منکر آن هستند؛ یعنی محل اصلی نزاع آن‌ها با قائلین به واقع‌نمایی علم این است که در مرتبه مصداق علم و ادراک مطابق با واقع، با واقع‌گرایان همراه نیستند. برای تعیین مصادیق واقعی یک مفهوم نیاز به ملاک داریم؛ بنابراین سرنوشت نزاع‌های بین واقع‌گرایان و مخالفانشان با مسئله «ملاک صدق» رقم می‌خورد. علامه طباطبایی معتقد است از منطق می‌توان به‌عنوان ملاکی که به کار بستن آن، توان چنین تشخیصی را به ما می‌دهد استفاده نمود. روشن است که صحت این نظریه، منوط به این است که واقعاً گزاره‌های بدیهی‌ای که واقع‌نما و قابل‌یقین باشند، وجود داشته باشند. علامه طباطبایی اقسامی از قضایا را دارای چنین خصوصیتی می‌دانند. در نقد و بررسی این قضایا نهایتاً مشخص می‌شود که ایشان خود معترف‌اند به اینکه تنها یک دسته بدیهی‌اند؛ و اما از سوی دیگر برای تأمین شدن ادعای مبناگروی، اثبات همان تعداد کفایت می‌کند؛ بنابراین می‌توان ادعای علامه طباطبایی در اینکه منطق، ملاک کارآمدی در تعیین مصادیق علم واقع‌نما است را پذیرفت.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، واقع‌نمایی علم، منطق

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ a.ranjbar@birjand.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند ISC

کد مقاله: ۶۴۲۲۲

نقد علامه طباطبایی بر جمع میان عرفان، برهان و قرآن در اندیشه ملاصدرا

حسن رهبر[۱]

چکیده

بسیاری از متفکران و پژوهشگران در حوزه فلسفه اسلامی، وجه تمایز میان حکمت متعالیه ملاصدرا و دیگر مکاتب فلسفه اسلامی را عملکرد ملاصدرا یا دست‌کم تلاش وی برای جمع میان سه مشرب فلسفی، عرفانی و قرآنی می‌دانند که ملاصدرا در آثار خود تلاش کرده است به آن نائل آید. در کنار موافقانی که روش ملاصدرا با خود همراه ساخته است، مخالفانی نیز به چشم می‌خورند که نه‌تنها جمع میان عرفان، برهان و قرآن را نادرست می‌پندارند بلکه فراتر از آن، اساساً آن را امری ناممکن و از زمره محالات تلقی می‌کنند. علامه طباطبایی که خود از زمره شارحان حکمت متعالیه محسوب می‌شود، صراحتاً تلاش ملاصدرا را برای جمع میان سه مشرب فلسفی، عرفانی و قرآنی بی‌نتیجه می‌داند و معتقد است او نتوانسته است اختلاف میان این سه مشرب را از میان بردارد. علاوه بر این، وی معتقد است هرکس تلاش کند این اختلاف را از بین ببرد بیشتر اختلافات را دامن خواهد زد. علامه طباطبایی جمع میان عرفان، برهان و قرآن را ناممکن و نشدنی می‌داند چنانکه هرکس بخواهد دو ضلع اضلاع مثلثی را به هم نزدیک کند، ضلع سوم را از آن‌ها دورتر می‌سازد.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، جمع عرفان، برهان و قرآن، ملاصدرا، نقد، حکمت متعالیه

۱. استادیار فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه سیستان و بلوچستان/ h_rahbar@theo.usb.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۴۹۰۰۶

جایگاه الهیات سلبی در اندیشه تفسیری علامه طباطبایی با رویکرد معناشناختی ایزوتسو (بررسی صفات علم و کلام الهی)

زهرا ریعان[۱]
ناصر محمدی[۲]

چکیده

الهیات سلبی، یکی از مهم‌ترین رویکردهای الهیاتی دوره معاصر بوده و نوعی شناخت است که بیشتر درصدد بیان جنبه‌های سلبی متعلَق خویش است تا بیان جنبه‌های ایجابی آن. هدف این پژوهش، تبیین جایگاه الهیات سلبی، از دیدگاه علامه طباطبایی با مدل معناشناختی ایزوتسو است. این مقاله با رویکرد تحلیلی- توصیفی به دنبال کشف این حقیقت است که نشان دهد، اولاً: روش تفسیر قرآن به قرآن علامه طباطبایی تقدم زمانی بر روش ایزوتسو دارد. ثانیاً: جایگاه الهیات سلبی در اندیشه تفسیری علامه با رویکرد معناشناسی ایزوتسو که مبتنی بر بررسی واژگان متضاد و موازنه ساختاری است، قابل تبیین است و ثالثاً دیدگاه مختار علامه، در دفاع از جایگاه الهیات «جامع بین تنزیه و تشبیه» بوده و بازگشت الهیات سلبی به الهیات ایجابی را قابل دفاع می‌داند.

واژگان کلیدی: الهیات سلبی، الهیات ایجابی، معناشناختی، علامه طباطبایی، ایزوتسو

۱. دانشجوی دکتری دانشگاه پیام نور تهران جنوب/ fazeletoni@gmail.com
۲. دانشیار دانشگاه پیام نور/ Naser_mohamadi@pnu.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۷۴۱۲۴

جایگاه الهیات سلبی در ساحت معرفت‌شناسی با تکیه بر آراء علامه طباطبایی

زهرا ریعان[۱]
ناصر محمدی[۲]

چکیده

یکی از مهم‌ترین رویکردهای الهیاتی دوره معاصر، الهیات سلبی است که بیشتر درصدد بیان جنبه‌های سلبی متعلق خویش است. هدف این پژوهش، تبیین جایگاه الهیات سلبی در ساحت معرفت‌شناختی از دیدگاه علامه طباطبایی است که سعی دارد با رویکرد تحلیلی-توصیفی نشان دهد، اولاً: گزارهٔ «الهیات یا سلبی است یا ایجابی»، به لحاظ منطقی در اقسام قضایای منفصله در گروه قضایای مانعهٔ الخلّو جای می‌گیرد. ثانیاً اصطلاح الهیات سلبی به دلیل خوانش متفاوت معرفت‌شناختی واژه «خدا»، "God" در بین فیلسوفان مغرب و «الله» در بین فیلسوفان اسلامی، با یکدیگر تنها اشتراک لفظی دارد و ثالثاً با توجه به اینکه برخی از مبانی الهیات سلبی که عبارت‌اند از: اشتراک لفظی مفهوم وجود، تباین ذاتی آن، اصالت ماهیت و توقیفی بودن اسماء الهی موردقبول علامه نیست و برخی از مبانی الهیات ایجابی که عبارت‌اند از: اشتراک معنوی مفهوم وجود، حقیقت تشکیکی، وحدت حَقّه وجود، دفاع از توقیفی نبودن اسماء الهی که قابل دفاع از سوی علامه است، می‌توان گفت که درنهایت، علامه قائل به‌تفصیل است به این معنی که در شناخت ذات الهی طرفدار الهیات تنزیهی و در شناخت اوصاف و افعال الهی، مدافع الهیات ایجابی است و نظر مختار خود را دفاع از الهیات «جامع بین تنزیه و تشبیه» می‌داند.

واژگان کلیدی: الهیات سلبی، معرفت‌شناختی، تنزیه، تشبیه، علامه طباطبایی

۱. دانشجوی دکتری دانشگاه پیام نور تهران جنوب/ fazeletoni@gmail.com
۲. دانشیار دانشگاه پیام نور/ Naser_mohamadi@pnu.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۱۴۲۱۹

رابطه دیدگاه‌های فلسفی علامه طباطبایی با قرآن

نادر ریگی[۱]

چکیده

اساساً فلسفه از اولین روز پیدایش، به معنی عشق به دانایی و خرد و فرزانگی بوده و به علمی اطلاق می‌شد که در جستجوی دستیابی به حقایق جهان و عمل کردن به آنچه بهتر است (یعنی زندگانی درست) بود. بنابراین فلسفه، تفکر درباره کلی‌ترین و اساسی‌ترین موضوعاتی است که در جهان و در زندگی با آن‌ها روبه‌رو هستیم. فیلسوف هم کسی است که به فلسفه و فلسفه ورزیدن می‌پردازد؛ یعنی دانشمند فلسفه است. در طول تاریخ، فیلسوفان زیادی می‌زیسته‌اند که جهت شناخت بهتر بشر و جهان هستی خدمات فراوانی نموده‌اند. در ایران نیز از دیرباز برای فلسفه و هستی‌شناسی اهمیت فراوانی قائل بوده‌اند به‌خصوص در تاریخ پس از اسلام، فیلسوفان خدمات شایانی به جوامع نموده‌اند و ازآنجاکه اینان مسلمان بوده‌اند، نظریات آنان نیز نشئت‌گرفته از قرآن و احادیث بوده است. در این مقاله به بررسی نظریات فیلسوف برجسته ایران اسلامی، سید محمدحسین طباطبایی معروف به علامه طباطبایی و رابطه آن با قرآن پرداخته شده است. یکی از ویژگی‌های شاخص و بارز در تفکر علامه طباطبایی، نگرش خاص ایشان به قرآن است. علامه طباطبایی یکی از بزرگ‌ترین مفسران قرآن در جهان اسلام به‌حساب می‌آیند و تفسیر المیزان نشان‌دهنده تبحر خاص ایشان درزمینه تفسیر قرآن است. بنابراین می‌طلبد که جهت شناخت بهتر نظریات علامه طباطبایی و تأثیر آن از قرآن، تحقیقات بیشتری انجام گیرد.

واژگان کلیدی: فلسفه، علامه طباطبایی، قرآن، تفسیر

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد فلسفه و کلام دانشگاه بیرجند، آموزگار آموزش و پرورش شهرستان ایرانشهر/ riginader@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۲۷۰۶۳

تأثیرپذیری علامه طباطبایی از فلسفه صدرا در تفسیر آیه «و علّم آدم الاسماء»

محمود زراعت پیشه[۱]

چکیده

در آیات ۳۰ تا ۳۳ سوره بقره، «علم به اسماء» به‌عنوان خصیصه‌ای برای انسان برشمرده شده است که او را برتر از ملائکه می‌سازد و حتی تا آن اندازه اهمیت دارد که زوایای تاریک خلقت انسان مانند سفک دماء از سوی او را توجیه می‌نماید و منصب خلافت الهی را برای انسان به ارمغان می‌آورد. این آیه مباحث فراوانی را میان مفسران به خود اختصاص داده است. ابهام در فهم ماهیت این خصیصه و انسان‌شناختی بودن آن، پای فیلسوفان اسلامی را نیز به میدان نقد و نظر باز کرده است و کسانی چون ملاصدرا نیز بحث‌های فراوانی را ذیل این آیات مطرح ساخته‌اند. در این مقال سعی داریم تا با نگاهی به تفسیر علامه طباطبایی، میزان اثرپذیری او از ملاصدرا را در پاسخ دادن به مسائل پیرامون این آیه بسنجیم. با نشان دادن مواضع تأثیرپذیری ایشان از ملاصدرا همچنین می‌توان بار دیگر بر اهمیت فلسفه‌ورزی در دنیای تفسیر از منظر علامه طباطبایی پافشاری نمود.

واژگان کلیدی: ملاصدرا، علامه طباطبایی، و علم آدم الاسماء، تفسیر قرآن

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ m.zeraatpishe@birjand.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۳۹۷۴۷

مقایسه تطبیقی آراء علامه طباطبایی با آراء مستشرقان در زمینه ممنوعیت نوشتن حدیث در سده اول

محمود زراعت پیشه[۱]
عاطفه رنجبر دارستانی[۲]

چکیده

علم حدیث ازجمله علومی است که در سده‌های نخستین جهان اسلام شکل گرفته است. این شاخه از علم ازآن‌جهت که در ارتباط مستقیم با علم فقه قرار داشته است، از اهمیت بسزایی در اسلام برخوردار بوده و هست. ازجمله پدیده‌هایی که در این حوزه رخ داده است و امروزه پدیده‌ای ناخوشایند تلقی می‌شود، بحث از ممنوعیت کتابت احادیث است که بر یکی دو قرن اول تاریخ تفکر حدیثی در جهان اسلام سایه افکنده است. بررسی علل و عوامل این ممنوعیت به همان اندازه که بررسی ارتباط دین و علم، مهم است، برخوردار از اهمیت می‌باشد. همانند هر اندیشمندی در حوزه علم حدیث، علامه طباطبایی نیز در مواضع متعددی به این بحث پرداخته است. در نوشتار حاضر به گزارش نقطه نظرات علامه در این بحث خواهیم پرداخت تا تصویر روشنی از گمانه‌زنی‌های ایشان در باب علل، انگیزه‌ها، عواقب و پیامدهای آن به دست آید. در این راستا مقایسه‌هایی نیز میان نظرات ایشان و برخی دیگر از محققان این حوزه خواهد شد.

واژگان کلیدی: مستشرقان، علامه طباطبایی، ممنوعیت نوشتن حدیث.

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ m.zeraatpishe@birjand.ac.ir
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ a.ranjbar@birjand.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۶۶۲۰۷

امّی بودن پیامبر در لسان علامه طباطبایی

محمود زراعت پیشه[۱]
عاطفه رنجبر دارستانی[۲]

چکیده

علامه طباطبایی بر این باور است که اسلام در میان عرب‌ها در دوره‌ای عاری از هرگونه تمدن و فرهنگ به ظهور رسید؛ دوره‌ای که به قول ایشان می‌توان آن را به‌حق، عصر جاهلیت خواند. پیامبر اسلام نیز در همین محیط رشد و نمو یافته است، یا به تعبیر علامه طباطبایی «تمام عمرش را در حضور قوم بی‌تمدن و فرهنگ خویش سپری کرده است» و همین امر هم باعث شده است تا آوردن قرآن از سوی او که «امّی» به‌حساب می‌آمد، معجزه آشکاری تلقی شود. ارتباط وثیق عصر جاهلیت و رسالت یافتن پیامبری امّی از نظر علامه طباطبایی در این آیه تجسم یافته است که «هُوَ الَّذِی بَعَثَ فِی الْأُمِّیِّینَ رَسُولًا مِنْهُمْ». تاکنون در میان محققان این حوزه از «امّی» بودن پیامبر و قوم او، هم برداشت مثبت و هم برداشت منفی صورت گرفته است. در نوشتار حاضر بر آنیم تا سخنان علامه طباطبایی در خصوص این صفت را گزارش و تا حد امکان تحلیل نماییم تا نگاه او به این موضوع روشن شود. در این راستا از روش موسوم به کتابخانه‌ای استفاده خواهد شد و نشان داده خواهد شد که قرآن، امی بودن را هم صفتی برای پیامبر (ص) به‌عنوان معجزه و هم برای جامعه عرب دانسته است.

واژگان کلیدی: پیامبر اسلام، علامه طباطبایی، امّی.

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ m.zeraatpishe@birjand.ac.ir
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ a.ranjbar@birjand.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۹۷۳۸۱

چیستی نفس و جایگاه آن در حقیقت انسانی از نظر علامه طباطبایی و ملاصدرا

مهدی سعادتمند[۱]

چکیده

شناخت نفس و جایگاه آن در وجود انسان ازاین‌جهت ضرورت دارد که درجات عالی انسانی ناشی از حضور نفس، به عنوان مبدأ آثار غیرمادی، همچون احساس، ادراک و تعقل است. این پژوهش درصدد بیان و مقایسه دیدگاه ملاصدرا و علامه طباطبایی در چیستی نفس و جایگاه آن در حقیقت انسانی است. بر اساس نظر ابتکاری ملاصدرا، نفس، آغازی جسمانی دارد که با طی مرحله مثالی، می‌تواند به فرجامی عقلانی و متعالی برسد، اما علامه، انسان را در تمام مراحل وجودی خود، واجد هر سه مرتبه‌ی حس، مثال و عقل می‌داند که شدت و ضعف هر یک از این مراتب، سبب تفاوت انسان‌ها می‌گردد. نگاه هر دو اندیشمند به نفس، وجودی و بر اساس مبانی حکمت متعالیه است، اما ملاصدرا متأثر از قدما در تعریف و بیان خصوصیات نفس، روشی ماهوی و متکی به علم حصولی دارد، درحالی‌که علامه با رویکردی وجدانی نسبت به نفس، آن را دریافت حضوری هرکس از «من» خود می‌داند که چنین نگاهی با واقعیات محسوس زندگی بشر هماهنگ‌تر است.

واژگان کلیدی: نفس، انسان، وجود، عقل، بدن، ملاصدرا، علامه طباطبایی

۱. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه یزد/ mahdi_s_58@yahoo.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۸۸۱۶۹

دیدگاه علامه طباطبایی درباره علم غیب امامان (ع)

رحیمه شمشیری[۱]

چکیده

یکی از مباحث مهم امامت، مقوله علم امامان (ع) و مباحث مرتبط با آن ازجمله منشأ و گستره‌ی آن است. علم امامان (ع) از مباحث بنیادین مکتب تشیع است؛ زیرا امام، هادیِ امت به‌سوی رستگاری و جانشین پیامبر (ص) است. ازآنجاکه در قرآن کریم، دو دسته آیات متناقض‌نما درباره علم غیب وجود دارد و گاه موجب ایجاد شبهه در این زمینه می‌شود، در این نوشتار که به روش توصیفی و شیوه کتابخانه‌ای تدوین یافته است بر آن شدیم تا دیدگاه علامه محمدحسین طباطبایی که افزون بر روش تفسیر قرآن به قرآن، نگاه کلامی وی به آیات قرآن کریم نیز مشهود است را در موضوع علم غیب امام مورد مطالعه قرار دهیم. نتیجه این مقاله این است که علامه طباطبایی با رویکرد تفسیر قرآن به قرآن به‌خوبی توانسته است تناقض ظاهری میان دو دسته آیات را از طریق تقسیم علم غیب به دو گونه ذاتی و موهبتی حل کند. همچنین علامه با استناد به علم موهبتی امامان (ع)، شبهه القاء در تهلکه امام حسین (ع) را هوشمندانه پاسخ گفته است. وی در این راستا افزون بر استناد به شواهد نقلی، به براهین عقلی نیز توجه داشته است.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، امام، علم غیب، علم ذاتی، علم موهبتی، علامه طباطبایی

۱. استادیار دانشگاه کوثر بجنورد/ shamshiri@kub.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۱۳۶۹۳

حقیقت «من» انسانی در نگاه علامه طباطبایی و تشابه آن با دیدگاه دکتر دینانی

محمدهادی شهاب[۱]
فاطمه سادات سادسی[۲]

چکیده

از آغاز تفکر بشری، مسئله حقیقت «من» انسانی محل بحث اندیشمندان بوده است اما در سده اخیر و مواجهه انسان معاصر با مشکلات و مسائل فراوانِ نشئت‌گرفته از دوریِ آدمی از اصل و حقیقت خودش، بار دیگر این بحث شتاب بیشتری پیدا کرده است. این پژوهش با موضوع حقیقت «من» انسانی به بررسی نظرات علامه طباطبایی در این مورد و مقایسه آن با دیدگاه دکتر دینانی می‌پردازد. هدف این پژوهش، جدا ساختن حقیقت «خود» از توهمات و خیالاتی است که به نام «خود»، زندگی و حیات معنوی و حقیقی آدمی را به مخاطره می‌اندازد.

واژگان کلیدی: خود حقیقی، «من و جز من»، حقیقت انسان، دنیا و آخرت

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ tshahab@birjand.ac.ir
۲.کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دبیر آموزش و پرورش خراسان جنوبی، بیرجند.

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۹۰۶۰۴

بررسی و مقایسه موانع معرفت حقیقی از دیدگاه علامه طباطبایی و شیخ محمود شبستری

محمدهادی شهاب[۱]
زهرا ببرافکن[۲]

چکیده

معرفت‌شناسی شاخه‌ای از فلسفه و پایه‌ی هر نظام فلسفی است که به دنبال چیستی معرفت و راه‌های رسیدن به آن است. هدف و غایت هر انسانِ جویای حقیقت، حصول به معرفت حقیقی است و علت اشتیاق و تمایل هر انسانی به علم و معرفت، بدان جهت است که تمایل ندارد در جهل و گمراهی بماند زیرا جهل و نادانی خلاف شأن انسانی اوست. این پژوهش با موضوع موانع معرفت از دیدگاه علامه طباطبایی و شیخ محمود شبستری به بررسی نظرات این دو در مورد معرفت حقیقی و عوامل بازدارنده آن می‌پردازد. هدف این است که با روش توصیفی تحلیلی و جست‌وجو در آثار علامه و شبستری نشان دهیم موانعی چون دل‌بستگی به دنیا، گناه، شیطان و عدم اعتدال در قوای نفسانی، حس‌گرایی، جهل به سیر انفسی، تقلید و... ازجمله موانعی است که باعث عدم دریافت قابلیت لازم جهت کسب معرفت حقیقی می‌شود.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، معرفت حقیقی، موانع معرفت حقیقی، شیخ محمود شبستری

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ tshahab@birjand.ac.ir
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ zahra.babrafkan@birjand.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۳۰۳۹۰

معناشناسی رابطه انسان با خدا با رویکرد صفات الهی از منظر علامه طباطبایی

محمدهادی شهاب[۱]
فاطمه قاینی زاده[۲]

چکیده

برقراری ارتباط از آغاز آفرینش انسان، به‌عنوان نیاز طبیعی و اساسی او در تعامل با دیگران، همواره مطرح بوده است؛ اما مهم‌ترین رابطه‌ای که انسان‌ها در طول زندگی به دنبال دستیابی به آن هستند ارتباط با مبدأ هستی است. در ارتباط انسان‌ها با خداوند مراتبی متصور است، همان‌طور که امام علی (ع) در نهج‌البلاغه انسان‌ها را بر اساس نوع عبادتشان به سه دسته بازرگانان، بردگان و آزادگان تقسیم‌بندی می‌کند؛ درواقع این تفاوت انسان‌ها در نحوه عبادت خداوند، ریشه در نوع ارتباط آن‌ها با خداوند دارد.

این مقاله به شیوه توصیفی- تحلیلی و با روش گردآوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای به دنبال پاسخ به چیستی حقیقت رابطه انسان با خدا و به دست آوردن معیاری معرفت‌شناختی در فهم ارتباط انسان با خداوند خصوصاً از منظر علامه طباطبایی می‌باشد، چراکه آگاهی یافتن فرد از نحوه صحیح ارتباط با مبدأ هستی، خود مبدأ شوق و حرکت اوست همان‌طور که عدم آگاهی، موجب اضطراب و رنج او خواهد بود. برای اینکه انسان‌ها از مرحله تعبد و ارتباط جبری یا غیرآگاهانه با خداوند خارج شوند و به ارتباطی آگاهانه دست یابند، لازم است معارفی نسبت به خداوند متعال کسب کنند که یکی از راه‌های دستیابی به این مهم، شناخت صفات الهی است.

واژگان کلیدی: ارتباط، انسان، خدا، صفات الهی، علامه طباطبایی، معرفت

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ tshahab@birjand.ac.ir
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ f_ghayenizadeh@birjand.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۶۱۲۷۵

روش‌شناسی مطالعات تطبیقی در تفسیر المیزان

سمیه صیادی[۱]

چکیده

اهمیت روش‌شناسی، در فهم معیارها و شیوه‌های صحیح کشف معرفت از منابع مربوط در هر علمی است. تفسیر گران‌بهای المیزان ازجمله تفاسیری است که از جنبه‌های مختلف می‌توان بدان پرداخت. یکی از ابعادی که می‌توان آن را مورد توجه قرار داد مطالعات تطبیقی المیزان می‌باشد. علامه طباطبایی هر چند که به‌طور شفاف به تطبیق و مقایسه در تفسیر خود اشاره نکرده است، اما مطالعات تطبیقی و مقایسه‌ای فراوانی در این تفسیر قابل ملاحظه می‌باشد. علامه در تفسیر خود، نظریات و آراء مفسران و لغت شناسان مختلفی را ذیل آیات ارائه داده است و هر کجا بحث تطبیق و مقایسه مطرح است، پس از ذکر تفسیر مفسران به تحلیل و یا نقد آن‌ها پرداخته است. هدف از نگارش این مقاله آن است تا نشان دهیم علامه با چه نوع قواعد و چه روشی وارد مطالعات تطبیقی شده است. ازجمله قواعد به‌کاررفته در مطالعات تطبیقی المیزان عبارت‌اند از: قاعده سیاق (قرینه پیوسته لفظی)، انواع دلالت‌ها در آیه، شأن نزول‌ها به‌عنوان قرائن پیوسته غیرلفظی، تفسیر آیه با آیات دیگر و روایات (قرائن ناپیوسته)، مبنا بودن علم و علمی ازجمله آراء صحابه و تابعین و احتراز از ذکر بطون آیات.

واژگان کلیدی: المیزان، علامه طباطبایی، قواعد، روش‌شناسی، سیاق، مطالعه تطبیقی، اصول عقلائی.

---

۱. دانش پژوه سطح ۴ (دانشجوی دکتری) مدرسه علمیه تخصصی کوثر، مدرس حوزه و دانشگاه، عضو پژوهشکده مطالعات اسلامی کوثر/ sayadi.kosar@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۷۳۸۱۱

مبادی کلامی اعتبار علم از منظر اصولیین و علامه طباطبایی

حوا عرب انصاری[۱]
سید محمد رضوی[۲]
مهدی طالع زاری[۳]

چکیده

ازجمله مباحث مهمی که در علم اصول مورد توجه اصولیون قرار گرفته است مسئله علم یا قطع می‌باشد؛ اینکه چرا علم و قطع حجت است و عمل برخلاف آن جایز نیست همواره مورد بحث و نظر اندیشمندان اسلامی بوده است. هدف از نگارش این مقاله، شناخت مبانی قطع از دیدگاه علامه و نقد علامه به دیدگاه اصولیون، برای شناخت بهتر دیدگاه ایشان نسبت به مسئله قطع می‌باشد. این تحقیق به شیوه توصیفی به جمع‌آوری و بیان مطالب پرداخته و سعی در پاسخ به این سؤال دارد که آیا حجیت قطع ذاتی است یا اینکه این ما هستیم که به علم اعتبار می‌دهیم؟ در نتیجه می‌توان گفت نحوه فعالیت‌های روزمره با واقعیت‌های خارجی، بیانگر این است که ما به علم، اعتبار واقعیت داده‌ایم یعنی صورت ادراکی را همان واقعیت خارج می‌گیریم و آثار خارج را از آنِ علم و ادراک می‌شماریم.

واژگان کلیدی: علم، حجیت، اعتباریات، علوم اعتباری

۱. سطح ۴ حوزه علمیه/ maryamansari313@gmail.com
۲. استادیار گروه حقوق دانشگاه بیرجند/ razavi1213@gmail.com
۳. دانش آموخته سطح ۴ حوزه علمیه

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۴۲۳۴۲

تقریر مبدعانه علامه طباطبایی از برهان معرفت نفس

متین السادات عرب زاده[۱]

چکیده

یکی از دغدغه‌های بزرگ فلاسفه از دیرباز، یافتن برهانی برای اثبات وجود خداوند بوده است. این در حالی است که برخی از حکما «معرفت رب» را محال دانسته و اقامه برهان در این باب را جایز نمی‌دانند چراکه شناخت ذات حق‌تعالی به طریق عقلی و نقلی محال است. در این میان دو تن از حکمای برجسته حکمت متعالیه، «حکیم ملاصدرا» و «علامه طباطبایی» مسیر متفاوتی را در اثبات وجود حق‌تعالی می‌پیمایند و قائل به نظریه امکان شناخت خداوند می‌شوند و این مهم را با اقامه براهین متفاوتی اثبات می‌کنند. «برهان معرفت نفس» یکی از متقن‌ترین براهین اثبات وجود خداوند است که این دو حکیم هر یک به نوعی به تقریر آن پرداخته‌اند. برهانی که بهترین راه مشاهده اسرار عالم است. معرفت نفس، سیری انفسی است که در آن، انسان با علم شهودی، خود را می‌شناسد و با درک حقیقت «خود» که چیزی جز «فقر محض» و وجود رابطی نیست، به مشاهده «قیم و قیوم» خود می‌رسد. طریق اثبات این برهان ارزشمند بر مبنای هر یک از این دو فیلسوف، با یکدیگر متمایز است. ملاصدرا بر مبنای اصالت وجود، تشکیک وجود، تجرد نفسانی، حرکت جوهری و اتحاد عقل و عاقل و معقول، این برهان را اقامه می‌کند و علامه طباطبایی بر مبنای اصل علیت، نظریه وجود، وحدت شخصی وجود، مسئله تجلی و ظهور حق‌تعالی بر قلب سالک، ظهور مراتب نفس را تبیین می‌کند و به تقریر برهان معرفت نفس می‌پردازد. هرچند هدف علامه و ملاصدرا از تقریر برهان معرفت نفس واحد است اما طریق هر یک در اثبات این مهم متفاوت است. در این نوشتار سعی بر آن است تا به آراء ابداعی علامه و مسیر متفاوت ایشان در اثبات برهان معرفت نفس بپردازیم.

واژگان کلیدی: معرفت نفس، علم حضوری، تجرد، باطن، ظاهر، علامه طباطبایی، ملاصدرا

۱. دانشجوی دکتری فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات/ matinsadat.arabzadeh@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۲۲۶۰۹

برهان تمانع از منظر علامه طباطبایی و استاد مطهری

اکبر عروتی موفق[۱]

چکیده

برهان تمانع یکی از براهین مهم کلامی و فلسفی است که متکلمان و فلاسفه جهت اثبات توحید اقامه کرده‌اند. در این مقاله که با روش توصیفی- تحلیلی انجام شده ضمن بیان اجمالی پیشینه این برهان با مراجعه به آثار مکتوب علامه طباطبایی و استاد مطهری، تقریر آن دو بزرگوار از برهان تمانع مورد بررسی قرار گرفته است. از نظر استاد مطهری این برهان با شبهه غیرقابل‌حلی روبرو می‌باشد، به همین جهت ایشان سعی نموده‌اند با کمک گرفتن از «برهان توارد دو علت مستقل بر معلول واحد» در راستای حل شبهات مطرح‌شده، تقریری از این برهان ارائه نمایند؛ درحالی‌که علامه طباطبایی بدون بهره‌گیری از برهان توارد، تقریری جامع‌ومانع از برهان تمانع ارائه نموده‌اند.

واژگان کلیدی: برهان تمانع، علامه طباطبایی، استاد مطهری

۱. استادیار گروه معارف اسلامی دانشکده علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا/ a.orvatimovaffagh@basu.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۶۷۱۵۱

رابطه‌ی خودشناسی با گناه از دیدگاه کرکگور و علامه طباطبایی

محمدکاظم علمی سولا[۱]
سیما محمدی[۲]

چکیده

«رابطه خودشناسی با گناه»، موضوعی الهیاتی است که مراجعه به متون دینی چنین عنوانی را پیش رو می‌گذارد. شاید بتوان بحث حاضر را دست‌کم موضوع مشترک ادیان ابراهیمی دانست که پیشینه آن را در یهودیت و مسیحیت درباره تأثیر گناه حضرت آدم بر شناخت از خود و به‌تبع، شناخت از خداوند، جستجو کرد. ازاین‌رو بر آنیم تا زمینه بحث از اهمیت خودشناسی و رابطه آن با مقوله‌ی گناه در آثار کرکگور و بیان نظریات علامه طباطبایی متناظر با دیدگاه کرکگور در این جستار فراهم آید. روش کار در این مقاله به‌گونه‌ای است که ابتدا نظریات این دو فیلسوف به‌صورت مستند توصیف شده و سپس در جمع‌بندی و نتیجه‌گیری مورد تحلیل قرار گرفته و درنهایت مورد نقادی و ارزیابی واقع شده است. با توجه به‌ویژه بودن دیدگاه هریک از این اندیشمندان، آنان قائل به محال بودن معرفت نفس به کنه نفس و تعریف‌بردار نبودن آن می‌باشند و معرفت حقیقی نفس را شهودی و ترک گناه را یگانه راه واصل شدن به خداوند و تحقق خودشناسی حقیقی می‌دانند.

واژگان کلیدی: کرکگور، علامه طباطبایی، خودشناسی، گناه، معرفت شهودی، نفس شناسی.

۱. دانشیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد/ elmi@um.ac.ir
۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد فلسفه دانشگاه فردوسی مشهد / si.mohammadi89@gmil.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۹۲۳۳۲

تحلیلی بر بُعد عبادی دین از منظر کانت و علامه طباطبایی: از انکار تا اثبات

فخرالسادات علوی[۱]
نجف یزدانی[۲]

چکیده

ابعاد و ساحت‌های مختلفی برای دین بیان شده است که یکی از ساحت‌های آن، ساحت عملی و عبادی دین است. ساحتی که در آن، متدین ازآن‌جهت که متدین است، مکلف به عمل نمودن به مناسک و اعمال خاصی است. اما بر اساس چه مبنایی این بعد از دین قابل‌پذیرش بوده و آیا بر انجام این اعمال آثاری مترتب است؟ این مقاله به روش توصیفی – تحلیلی بر آن است تا مبنای فکری و فلسفی علامه طباطبایی و کانت در رابطه با عبادات دینی را با دو نگاه متفاوت مورد بررسی قرار داد. کانت به اقتضای روح مدرنیته، انسان و قوه‌ی شناختی آن را محور قرار داده و جایی برای بُعد عبادی باقی نمی‌گذارد. وی دین را در حد اخلاق تنزل داده و ظواهر و مناسک دینی را فی‌نفسه فاقد ارزش دانسته به‌نحوی‌که تأثیری برای آن‌ها مترتب نیست. از نظر وی این امور از ابداعاتی است که سبب گردیده است باطن فدای ظاهر گردد. در مقابل، علامه طباطبایی با مبنای اعتقاد به مالکیت مطلق الهی، انسان را موجودی می‌داند که در مقابل ولایت تکوینی و تشریعی خداوند، عبد مطلق است و شأنی جز عبد بودن ندارد. از نظر وی نیز صِرف ظاهر عبادت، مراد واقعی نیست. علامه روح عبادت را اخلاص دانسته و معتقد است هرچه عبادت خالص‌تر باشد ثمرات و برکات عینی آن بیشتر متجلی می‌شود. با توجه به ظهور برخی از معنویت‌های شریعت‌گریز در عصر حاضر، پژوهش پیرامون علت پذیرش و نفی عبادات بر اساس مبانی فکری و فلسفی مختلف، اهمیت می‌یابد.

واژگان کلیدی: عبادات، علامه طباطبایی، کانت

۱. استادیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشکده الهیات دانشگاه میبد/ f.alavi64@gmail.com
۲. استادیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشکده الهیات دانشگاه میبد/ Yazdani4321@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۹۰۷۷۱

برخی از اندیشه‌های منطقی سمرقندی و نظر ابتکاری علامه طباطبایی در اجزای قضیه

اکبر فایدئی[۱]

چکیده

شمس‌الدین محمد ابن اشرف سمرقندی، منطق‌دان ناشناخته سده هفتم هجری، نقش مؤثری در رشد و بالندگی منطق سینوی در جهان اسلام دارد. بررسی آرای منطقی او، از تأثیرش در افکار برخی از منطق‌دانان به‌ویژه نجم الدین کاتبی قزوینی و قطب‌الدین رازی حکایت دارد. او علاوه بر بسط و گسترش برخی از نوآوری‌های ابن‌سینا، از آرای منطقی خاصی برخوردار است. تبعیت از نظام منطق‌نگاری ابن‌سینا، بساطت تصدیق یا نفی مرکب انگاری تصدیق، حل مسئله «کل کلامی کاذب»، تفکیک میان مصادیق مختلف ضرورت وصفیه و تقسیم آن بر سه قسم، افزودن شرط ذهنیه در عکس مستوی سالبه معدوله الموضوع معدومه المحمول و یا موجبه معدوله المحمول معدومه الموضوع، ازجمله اندیشه‌های منطقی شمس‌الدین سمرقندی است. نوشتار حاضر ضمن ذکر و بررسی این آراء، در بحث از بساطت تصدیق، به ذکر و بررسی دیدگاه ابتکاری علامه طباطبایی در مورد تعداد اجزای قضیه می‌پردازد که از دیدگاه وی، نسبت حکمیه از اجزای اصلی قضیه به شمار نمی‌رود.

واژگان کلیدی: تصور و تصدیق، عکس مستوی، ضرورت وصفیه، سمرقندی، علامه طباطبایی

۱. استادیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان/ faydei@yahoo.com

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۲۷۸۴۶

حقیقت قرآن از منظر علامه طباطبایی

محمدجواد فرهمند[۱]

چکیده

حقیقت قرآن، بحثی است که به‌وسیله بعضی مبانی فلسفی و بعضی آیات قرآن تبیین می‌شود. ازجمله مبانی مهم حکمت متعالیه، اصالت وجود و تشکیک وجود است که علامه طباطبایی این مبانی را در تفسیر المیزان به کار گرفته و در ضمن بحث درباره تأویل و انزال و تنزیل و نزول قرآن و احکام و تفصیل و کتاب مکنون و آیه ۱۸۵ بقره با کمک دیگر آیات قرآن بیان داشته و قائل به این شده که قرآنی که اکنون در دست ماست دارای حقیقتی دیگر در ورای این است ، که در عالی‌ترین مرتبه وجود قرار دارد که در آن همه‌چیز معلوم است، حقیقتی عینی است که از جنس الفاظ و مفاهیم نیست و نسبت به این قرآن به‌مثابه روح نسبت به جسد است و ممثل نسبت به مثل است. این بیانات سرچشمه در مبنای حکمت متعالیه علامه دارد و عالم وجود و نیز قرآن در این دیدگاه بر مبنای فلسفی-عرفانی بیان می‌شود؛ با جمع بین مفاهیم صحیح آیات قرآن و قوانین فلسفی، تلفیقی بین قرآن و فلسفه ایجاد شده و می‌توان یک فلسفه قرآنی ارائه داد.

واژگان کلیدی: حقیقت قرآن، اصالت و تشکیک وجود، المیزان، علامه طباطبایی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته علوم قرآنی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم و فنون قرآن تهران/ ffarahmand463@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC
کد مقاله: ۴۴۱۸۰

واقع‌نگری و تأویل معقول از منظر علامه طباطبایی به علم و دین

عبدالقاسم کریمی[۱]

چکیده

بحث درباره نسبت و رابطه علم و دین، یکی از مهم‌ترین مباحث فلسفه دین و فلسفه علم به شمار می‌رود و مورد توجه خاص فیلسوفان دین و دین‌پژوهان قرارگرفته است. ازاین‌جهت با نگاهی به آراء و افکار صاحب‌نظران و نظریه‌پردازان درمی‌یابیم که عده‌ای علم و دین را دو مقوله متعارض دانسته و با رد هر گونه تعامل میان این دو، حکم به ناسازگاری جوهری و واقعی نموده‌اند؛ عده‌ای علم و دین را متعلق به دو حوزه و ساحت جداگانه پنداشته‌اند که با موضوع و روش و همچنین زبان مستقل خود حق مداخله در امور همدیگر را ندارند و سرانجام عده‌ای قائل به تفاهم و توازی علم و دین شده و با رد تعارض واقعی و استقلال همه‌جانبه، حکم به سازگاری علم و دین کرده‌اند. علامه طباطبایی به‌عنوان یک فیلسوف، متکلم و مفسر صاحب سبک، قائل به تفاهم علم و دین به شیوه‌ای خاص با مبانی و پیش‌فرض‌های دینی می‌باشد و با توجه به احاطه به علوم جدید و ارتباط با اندیشمندان غربی راهکارهای عقلی، علمی و دینی دقیقی همچون تاویل معقول در متون مقدس و واقع‌نگری در دستاوردهای علمی را برای رفع تعارض میان علم و دین بیان نموده‌اند که در این مقاله تلاش گردیده به آن پرداخته شود.

واژگان کلیدی: دین، علم، علامه طباطبایی، واقع‌نگری، تأویل معقول

۱. استادیار دانشگاه فردوسی مشهد/ a-karimi@um.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۸۰۴۷۰

بررسی مقایسه‌ای تفسیر «سوره فجر» در تفاسیر المیزان و نمونه

احمد لامعی گیو[۱]
سمیه اقبالی نسب[۲]
سارا لامعی گیو[۳]

چکیده

لغت تفسیر که در منابع مختلف و موثق، به معنای توضیح دادن و شرح دادن مطلبی با هدف واکاوی مفهوم یک جمله تعریف شده است، اصطلاحاً بر شروحی دلالت دارد که غالباً در جهت فهم معانی قرآن کریم کاربرد داشته و استفاده می‌شود. نزول و گسترش معجزه قرآن کریم در جوامعی که مردمانی از هر فرهنگ، علم و شناختی با آن سروکار دارند و روشن نمودن اهداف و مقاصد آیات برای مخاطبان متفاوت این کتابِ پر از رمز و رازهای حیاتی، عالمان و واعظان آگاه به این حوزه را بر آن داشت تا آثاری گرانقدر و قابل را در این حوزه بیافرینند و این امر از گذشته‌های دور ادامه یافته تا به امروز که تفاسیر متعدد و گرانبهایی چون تفسیر المیزان اثر علامه محمدحسین طباطبایی و تفسیر نمونه به قلم آیت‌الله العظمی ناصر مکارم شیرازی به رشته تحریر درآمده است. پژوهش حاضر کوشیده است با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، دیدگاه علامه طباطبایی و دیدگاه آیت‌الله مکارم شیرازی در باب تفسیر آیات نخست سوره «فجر» (آیات یک الی پنج) را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. در بیان وجوه تشابهات و تفاوت‌ها در دو اثر مذکور می‌توان گفت: دو تفسیر گرانبهای «المیزان» و «نمونه» پس از بیان مکی یا مدنی بودن سوره‌ها، به روایات وارده از سوی مفسران معروف و مشهور پیشین در تبیین آیات و همچنین به جنبهٔ اجتماعی و پیام‌های تربیتی و نکته‌های اخلاقی نهفته در آیات مذکور، توجه خاص و ویژه‌ای داشته‌اند. علامه طباطبایی در تفسیر خود، با تکیه بر فهم و برداشتی که در پرتو آیات و معارف خودِ آن آیات نهفته است علاوه بر تفسیر لغوی، به ذکر نکات بلاغی و ادبی که در ترجمه و تفسیر، راهنما و کمک حال مخاطب است پرداخته، اما تفسیر نمونه به ارائه توضیحاتی کلی و با روشی تحلیلی و با زبانی رسا و فصیح به تبیین مسائل زندگی انسان پرداخته است.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، تفسیر المیزان، تفسیر نمونه، سوره فجر.

---

۱. دانشیار دانشگاه بیرجند/ Ahmad.lamei2@birjand.ac.ir
۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ادبیات تطبیقی دانشگاه بیرجند/ Somaye.eghbali65@gmail.com
۳. دانشجوی دکترای دندان‌پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند/ Ahmad.lamei@yahoo.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۴۸۲۲۶

رویکرد فلسفی علامه طباطبایی به مضامین اخلاقی در تفسیر المیزان

احمد لامعی گیو[۱]
سمیه اقبالی نسب[۲]
سارا لامعی گیو[۳]

چکیده

مقولهٔ اخلاق به عنوان یکی از اصول محوری در تعیین سرنوشت انسان از اهمیت بسزایی برخوردار است و نقش و تأثیر آن در زندگی انسان بر هیچ‌کس پوشیده نیست. تمامی عالمان و اندیشمندان این حوزه که در باب این موضوع و ارتباط آن با سعادت و نیکبختی بشر تحقیق و پژوهش نموده‌اند نیز به جایگاه حیاتی اخلاق در بهبود وضع زندگی انسان آگاه بوده و پیوسته انسان‌ها را به سوی امور اخلاقی راهنمایی کرده‌اند. این جستار کوشیده است دیدگاه علامه طباطبایی در حوزه مضامین اخلاقی را با نگاهی به سوره‌های عبس، مطففین، فجر و لیل با تکیه بر تفسیر المیزان و با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. علامه در آثار خود به ویژه تفسیر المیزان که به عنوان یکی از مهمترین تفاسیر جهان اسلام شناخته شده است، به مبحث اخلاق در قرآن بسیار توجه داشته و آموزه‌های قرآنی را طبق سبک تفسیری خاص خود (روش قرآن به قرآن) مورد بحث قرار داده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که علامه در المیزان بر مبنای آموزه‌های قرآن، بهترین روش کسب مضامین اخلاقی را رفع رذایل اخلاقی و نه دفع آن، به وسیلهٔ پرورش فضایل اخلاقی در ابعاد مختلف زندگی می‌داند. مضامین مطروحه در آیات مورد بحث پژوهش حاضر عبارتند از: تواضع و فروتنی نسبت به فقرا و نیازمندان و دوری از تکبر و خودستایی ناشایست، اخلاص در نیت با هدف خشنودی خداوند که در نهایت رستگاری را برای مؤمن به ارمغان می‌آورد، دوری از وابستگی به امورات دنیوی و توجه به آخرت، انفاق مال و جان در راه خدا و دوری از بخل در بخشش به نیازمندان که خودِ این عمل، گشایش رزق و برکت در زندگی را شامل خواهد شد.

واژگان کلیدی: فلسفه، اخلاق، علامه طباطبایی، تفسیر المیزان.

---

۱. دانشیار دانشگاه بیرجند/ Ahmad.lamei2@birjand.ac.ir
۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ادبیات تطبیقی دانشگاه بیرجند/ Somaye.eghbali65@gmail.com
۳. دانشجوی دکترای دندان‌پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند/ Ahmad.lamei@yahoo.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۲۲۹۲۲

کاربرد کنایه در تفسیر المیزان با نگاهی به اندیشه‌های فلسفی علامه طباطبایی

احمد لامعی گیو[۱]
سمیه اقبالی نسب[۲]
سارا لامعی گیو[۳]

چکیده

کنایه یکی از شاخه‌های مهم و برجسته در علم معانی و یکی از جنبه‌های زیباآفرینی در کلام است که از دوره‌های قبل از نزول قرآن کریم، نزد عالمان این حوزه به‌ویژه در جامعه عرب عصر جاهلیت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است؛ با نزول معجزه قرآن کریم به زبان مردمان آگاه به این علوم، که فصاحت و بلاغت در آن به کمال مطلوب رسیده است، اهمیت این مباحث ازجمله عنصر کنایه با اهداف و مقاصد گوناگون نیز دوچندان شد و این امر ادامه یافته تا به امروز که تفاسیر متعدد و گران‌بهایی در این باب به رشته تحریر درآمده است. پژوهش حاضر کوشیده است با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، دیدگاه علامه طباطبایی در حوزه علم معانی، بخش کنایه، با نگاهی به سوره‌های عبس، مطففین، فجر و لیل با تکیه بر تفسیر المیزان را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. علامه طباطبایی در آثار خود به‌ویژه تفسیر المیزان که به‌عنوان یکی از مهم‌ترین تفاسیر فلسفی در میان جامعهٔ مسلمان در جهان از جایگاه والایی برخوردار است و مورد توجه عالمان و متخصصان این حوزه، معرفی و شناخته شده، در کنار تفسیر آیات به تحلیل مباحث بلاغی به‌ویژه نوع ادبی کنایه نیز بسیار توجه داشته و کنایات موجود در آیات را که غالباً از نوع کنایه موصوف و صفت و نسبت می‌باشد را استخراج و مورد بحث و بررسی قرار داده است. نتایج پژوهش، این‌گونه بیان می‌دارد که کنایه از دیدگاه فلسفی مرحوم علامه در المیزان نوعی مجاز است و علامه طباطبایی ازآنجاکه شناخت و تبحری قابل‌توجه در باب شناخت این نوع بلاغی دارد، بسیاری از ابهامات در آیات را که گاهی اوقات بیان و شرح معنای شفاف و روشن آن در جهت تفهیم به مخاطب در قالب کلمات نمی‌گنجد را بر مبنای ارتباط بین اجزای جملات و برداشت‌های مفهومی در محور هم‌نشینی واژه‌ها و جملات به‌عنوان نشانه‌های لفظی و معنوی را با تکیه بر دلایل و براهین منطقی و فلسفی به بهترین روش تبیین و تحلیل نموده است.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، علامه طباطبایی، تفسیر المیزان، بلاغت، علم معانی، کنایه، جزء سی‌ام.

---

۱. دانشیار دانشگاه بیرجند/ Ahmad.lamei2@birjand.ac.ir
۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ادبیات تطبیقی دانشگاه بیرجند/ Somaye.eghbali65@gmail.com
۳. دانشجوی دکترای دندان‌پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند/ Ahmad.lamei@yahoo.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۳۸۸۴۱

چیستی «حق» بر مبنای نظریه اعتباریات علامه طباطبایی

محمدسالم محسنی[۱]

چکیده

چیستی حق یکی از مباحث مهم فلسفه حق بوده و درباره آن، نظریات مختلفی مطرح شده است که ازجمله آن‌ها، دیدگاه علامه طباطبایی بر مبنای نظریه اعتباریات است. وی بر اساس طبقه‌بندی ادراکات انسانی به حقیقی و اعتباری، برخی از مصادیق اعتباریات را بیان کرده و حق را نیز جزء آن‌ها برشمرده است. در بررسی چیستی حق بر اساس نظریه اعتباریات، این نتیجه به دست آمد که حق به معنای اختصاص است و چون اختصاص، بر دو قسم تکوینی و اعتباری است، حق نیز به دو نوع تکوینی و اعتباری تقسیم می‌شود؛ اما آنچه در دانش حقوق کاربرد دارد، نوع دوم یعنی حق‌های اعتباری است. بنابراین حق در کاربرد حقوقی خود به معنای اختصاص و از اعتباریات بعد از اجتماع است. آثار نظریه اعتباریات در تبیین ماهیت حق این است که اولاً ساختار طبقه‌بندی حق با تقسیم مشهور حق به طبیعی و وضعی تفاوت پیدا کرده و حقوق اعتباری در نظریه اعتباریات، شامل هر دو قسم حقوق طبیعی و وضعی می‌شود؛ ثانیاً بین حقوق اعتباری و حقوق تکوینی ربط و پیوند برقرار بوده و حق‌های اعتباری به نحوی بر حقایق و واقعیات ابتنا دارد. در این پژوهش از روش توصیفی- تحلیلی استفاده شده است.

واژگان کلیدی: ماهیت حق، نظریه اعتباریات، اختصاص، حق تکوینی، حق اعتباری، علامه طباطبایی.

۱. دکترای فلسفه اسلامی و مدرس جامعة المصطفی العالمیة قم/ ms.muhseni@yahoo.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۴۰۸۰۹

رابطه میان زمان و حرکت از دیدگاه علامه طباطبایی

سیما محمدی[۱]
الهام جانی[۲]

چکیده

زمان و حرکت، واژگانی کلیدی و مهم در فلسفه علامه طباطبایی، به‌تبع فلسفه ملاصدرا محسوب می‌شوند. طرح رابطه زمان و حرکت، در مواضعی همچون اثباتِ قدیم بودن زمان، اثباتِ حرکت جوهری و به‌تبع در مباحث خودشناسی و خداشناسی حائزِ اهمیت است که علامه این مبحث مهم را ضمن بیان ابداعاتی تبیین نموده است. به تعبیر علامه، نسبت زمان به حرکت، نسبت جسم تعلیمی به جسم طبیعی است که این همان نسبت معین به مبهم می‌باشد. تبیین این نسبت و نتایج حاصل از آن از دیدگاه علامه، موضوعی است که در این نوشتار، ضمن تعریف زمان و حرکت به آن خواهیم پرداخت. روشِ تحقیق نیز به‌صورت کتابخانه‌ای- تحلیلی می‌باشد.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، زمان، حرکت.

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد فلسفه دانشگاه فردوسی مشهد/ si.mohammadi89@gmil.com
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه دانشگاه بیرجند/ jani.elham@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند ISC

کد مقاله: ۵۷۳۸۳

مؤلفه‌های ایمان از نگاه علامه طباطبایی و سورن کِرکِگور

حسین محمودی[۱]

چکیده

از مباحث مهم حوزه کلام دینی، مفهوم ایمان و مؤلفه‌های آن است. اهمیت بحث ازآن‌جهت است که محور اصلی همه آیات قرآن، «ایمان» و مخاطب این آیات هم مؤمنین هستند. لذا در قدم نخست، تبیین مفهوم ایمان بیشترین اهمیت را خواهد داشت. اما از سوی دیگر به دلیل دخالت عناصر مختلف در امر ایمان، بدون مشخص کردن جایگاه هر یک و میزان تأثیر و دخالت‌های آن‌ها در ایمان و همچنین تفکیک مؤلفه‌های اصلی تشکیل‌دهنده ایمان از دیگر مؤلفه‌هایی که لازمه‌ی آن محسوب می‌شوند، نمی‌شود تبیین جامعی از مفهوم ایمان عرضه کرد. در این مقاله به تبیین دیدگاه علامه طباطبایی در این رابطه پرداخته‌ایم و در ادامه سعی شده است با بررسی مؤلفه‌های مختلفی از قبیل علم، تعقل، شهود، شک، اخلاق، اختیار و عمل و میزان تأثیر و تأثر آن‌ها در ارتباط با ایمان پرداخته شود. از سوی دیگر به دلیل اهمیت دیدگاه‌های ایمان‌گرا در حوزه تبیین مفهوم ایمان، نگاهی نیز به آراء سورن کرکگور، متفکر معروف ایمان‌گرا داشته‌ایم و در طی آن به اهمیت مؤلفه‌های غیرمعرفتی در ایمان پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: ایمان، علامه طباطبایی، سورن کرکگور، اختیار، شک

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ hosseinmahmoudi@birjand.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۱۰۵۶۶

حقیقت و ماهیت دین از منظر علامه طباطبایی

محسن مردانی[۱]
ناهید کوهی[۲]

چکیده

یکی از اساسی‌ترین مسائلی که در طول تاریخ، ذهن و ضمیر انسان‌ها را به خود مشغول داشته، مسئله دین است؛ به‌گونه‌ای که به هنگام تأمل در تاریخ بشر به این حقیقت می‌رسیم که انسان‌ها از بدو تولد، حقیقتی را به‌عنوان منبع پرستش خود اختیار کرده و همواره دین‌دار بوده‌اند. دین در حقیقت به معنای اعتقاد به وجود آفریننده‌ای برای جهان و انسان، و عمل کردن به دستورات متناسب با این عقاید می‌باشد که این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی آراء و نظرات علامه طباطبایی پرداخته و این نتایج حاصل شده است که ایشان دین را امری فطری دانسته و دین‌دار بودن را همسنگ انسان بودن قرار داده است؛ به‌طوری‌که از نگاه وی، دین‌دارِ کامل کسی است که انسان کامل می‌باشد. درواقع از نظر علامه طباطبایی اهمیت مسئله دین‌داری تا آنجاست که اگر کسی دین نداشته باشد گویا انسان نیست و در مسیر انسانیت گامی برنداشته است.

واژگان کلیدی: دین و شریعت، علامه طباطبایی، فطرت، انسانیت، جهان‌بینی.

۱. دانشجوی دکتری حکمت متعالیه دانشگاه فردوسی مشهد و مدرس دانشگاه بیرجند/ ph.mardani@yahoo.com
۲. دانشجوی کارشناسی رشته فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ nahidkuhi77@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند ISC

کد مقاله: ۶۸۶۵۸

شعر از دیدگاه علامه طباطبایی

نفیسه مصطفوی[۱]

چکیده

تبیین آرای علامه طباطبایی در باب زیبایی و شعر، نیازمند تحقیقی میان‌رشته‌ای با سه رویکرد فلسفی، تفسیری و عرفانی است. در رویکرد فلسفی، علامه از مبانی حکمت متعالیه بهره جسته و به تعریف و اقسام زیبایی پرداخته و در باب جایگاه شعر و هنر درمیان اقسام قیاس و سایر علوم و نیز حجیت شعر به بحث پرداخته است؛ اما در رویکرد تفسیری، متأثر از آیات و روایات، رویکرد ناقدانه به برخی اشعار داشته و اساس آن را غوایت دانسته که شایسته مقام رسالت نیست و تنها در مواردی در استخراج معانی لغوی از اشعار عرب بهره جسته است. در رویکرد عرفانی، علامه، شاعری توانمند و شارحی مسلط بر اشعار حافظ و ابن فارض است که البته این شروح به‌صورت شفاهی و سینه‌به‌سینه در حلقه‌های خصوصی و در راستای تربیت نفوس مستعد، تدریس می‌شده و صرفاً در آثار شاگردان می‌توان به این مطالب دست یافت. علامه اگرچه از قریحه و ذوق شعری نیز برخوردار بوده، اما ابای از چاپ آن‌ها، مانع دست‌یابی محققان به تمام اشعار علامه شده و تنها اندکی توسط شاگردان حفظ شده است. محتوا و لطافت همین اشعار، حاکی از دلدادگی، عشق و شور درونی ایشان است.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، شعر، عشق، زیبایی

۱. استادیار دانشگاه هنر اسلامی تبریز/ na.mostafavi@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۶۴۳۵۱

علامه طباطبایی، مسئله ادراک و تقارب به نگاه عرفانی در شهود عالم عقلی و مثالی

غلامعلی مقدم[۱]

چکیده

تبیین نحوه ادراک در مرتبه حس خیال و عقل، از مهم‌ترین و دشوارترین مباحث معرفت‌شناسی در مکاتب فلسفی است. مُثل افلاطون، تجرید ارسطو، مواجهه ابن‌سینا، انشاء و مشاهده ملاصدرا، عنوان کلی سبزواری و ... نمونه‌هایی از تلاش برای تبیین نحوه ادراک در نفس انسانی بوده‌اند. در دوره اخیر، علامه طباطبایی دیدگاهی نو در ادراک ارائه کرد که بر مبانی خاص نهاده و با آثار خاص همراه است. به نظر علامه حصول ادراک، مسبوق به شهود حقایق مثالی و عقلی به علم حضوری است که از جهت ارتباط با مقدمات و به مدد اعتبار اضطراری ماهیت، حصولی انگاشته شده است. در این مقاله به روش تحلیلی توصیفی، دیدگاه آن حکیم الهی را تقریر، برخی مبانی و آثار این نگاه را تبیین و نشان داده‌ایم که علی‌رغم اشکالات مطرح شده، علامه در این نگاه رها از قالب فکری ماهوی که بر تفکر پیشینیان سیطره دارد، ادراک و معرفت را به ساحت وجود وارد کرده، مسئله علم را نه با کمک ماهیت که در مواجهه حضوری با وجود، تبیین فلسفی نموده و از این رهگذر به‌نوعی نگاه عرفانی در وجودشناسی و معرفت‌شناسی تقارب جسته است.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، ادراک حسی و خیالی، عالم مثال، شهود مثالی، شهود عقلی

---

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام دانشگاه علوم اسلامی رضوی/ gh1359@gmail.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۴۰۹۷۳

میزان اقناع بخشی پاسخ علامه به مسئله شر

عباسعلی منصوری[۱]

چکیده

مسئله شر از چالش‌برانگیزترین مسائل الهیاتی است که همزمان ذهن عوام و خواص را به خود مشغول ساخته است. علامه طباطبایی این مسئله را در کتاب بدایه الحکمه و نهایه الحکمه و اصول فلسفه و روش رئالیسم طرح نموده است. پرسش این نوشتار این است که آیا پاسخ‌های فلسفی علامه به مسئله شر اقناع‌کننده هستند به این معنا که روان انسان را آرام نموده و فقط زبان او را ساکت نکنند؟ به نظر می‌رسد نحوه ورود علامه به مسئله شر، بیشتر یک بحث هستی‌شناسانه و الهیاتی است؛ یعنی هدف علامه بیشتر تبیین جایگاه شرور در نظام عالم و نسبت این شرور با مبدأ عالم است و پاسخ‌های علامه به کار کسانی می‌آید که به‌صورت نظری مسئله شر را پیگیری می‌کنند؛ اما اگر کسی در مقام عمل و حوادث زندگی و به صورت وجودی با یکی از مصادیق شر مواجه شود، پاسخ‌های علامه چندان گِرِهی از کار او نمی‌گشایند. البته برخی تلاش نموده‌اند که با توجه به نظریه خاص علامه در باب وجود رابط و مستقل، یک پاسخی بدیع به مسئله شر ارائه نمایند که می‌تواند به‌عنوان گامی در جهت پاسخ اقناعی به مسئله شر نگریسته شود. برخی نیز مدعی هستند که می‌توان بر اساس نظریه ادراکات اعتباری علامه، پاسخ به مسئله شر را به‌گونه‌ای بازنویسی کرد که در آن، تجربه شر به‌عنوان یک واقعیت بشری به رسمیت شناخته شود و میزان اقناع بخشی آن نیز بیشتر از نظریه عدمی دانستن شرور باشد.

واژگان کلیدی: مسئله شر، شرور اخلاقی، شرور طبیعی، شر اگزیستانس، علامه طباطبایی

۱. استادیار گروه الهیات (فلسفه و حکمت اسلامی) دانشگاه رازی/ a.mansouri@razi.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۵۲۲۵۵

تحلیل کلامی قرآنی احباط و تکفیر با تأکید بر دیدگاه علامه طباطبایی در تفسیر المیزان

حسن مهدی فر[۱]

چکیده

احباط در علم کلام به معنای از بین بردن ثواب به‌واسطه گناهان و تکفیر، از بین بردن عقاب به‌واسطه کارهای شایسته است. در این پژوهش سعی می‌شود دیدگاه علامه طباطبایی در تفسیر المیزان درباره این موضوع بررسی گردد. به نظر ایشان، احباط و تکفیر به‌کار رفته در قرآن با معنای کلامی آن متفاوت است. ایشان ضمن ردّ احباط و تکفیر کلامی، معتقد است در قرآن، متعلق حبط، عمل است و حبط عمل به معنای باطل شدن واز تأثیر افتادن آن است. برخلاف دیدگاه معتزله، ایشان معتقد است تکفیر نه به‌صورت عام بلکه در برخی موارد و نه به‌صورت وجوب بلکه از روی تفضل است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که بطلان و بی‌تأثیر بودن اعمال نیک به‌واسطه برخی گناهان (حبط) و نیز از بین رفتن گناهان به‌واسطه برخی اعمال نیک (تکفیر) فی‌الجمله از آیات متعدد قرآن قابل‌اثبات است. این پژوهش به روش کتابخانه‌ای و با تحلیل دیدگاه‌های گوناگون به‌ویژه نظریه علامه طباطبایی نگارش یافته است.

واژگان کلیدی: حبط، احباط، تکفیر، عمل، ثواب، عقاب، تفضل.

۱. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه پیام نور/ hm.ajamloo@yahoo.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند ISC

کد مقاله: ۴۷۰۶۲

نقش توحید در معنابخشی زندگی از دیدگاه علامه طباطبایی

مهسا نازی نژاد[۱]
محمدهادی شهاب[۲]

چکیده

بحث معنای زندگی از مهم‌ترین مباحث فلسفی و کلامی است و اهمیت این موضوع بر کسی پوشیده نیست. هرکسی در جست‌وجوی معنا و هدفی برای زندگانی خویش است تا در پرتو آن آرام گیرد. بحث معنای زندگی از نگاه‌های گوناگون مورد بررسی قرار گرفته است. گروهی معتقدند زندگی پوچ و بیهوده است و هیچ معنایی ندارد. این دیدگاه کاملاً مردود است. در مقابل، گروهی دیگر از متکلمان مسلمان ازجمله علامه طباطبایی معتقدند زندگی دارای هدف و معنایی است، بنابراین تحقیق و پژوهش درزمینه معنای زندگی، حائز اهمیت است. هدف از این پژوهش، بیان دیدگاه علامه طباطبایی در معنابخشی زندگی و معرفی توحید به‌عنوان مؤثرترین عنصر در معنابخشی زندگی از نگاه ایشان است. این مقاله با رویکردی فلسفی و کلامی و با روش توصیفی و تحلیلی به واکاوی این مسئله می‌پردازد و از نگاه علامه، توحید را یک نگرش جامع و هستی‌شناسی برای معنابخشی زندگی و تحمل رنج‌ها و دردها معرفی می‌کند.

واژگان کلیدی: توحید، معنابخشی، علامه طباطبایی، هدف زندگی، هستی شناسی

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ mahsanazinegad@birjand.ac.ir
۲. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه بیرجند/ tshahab@birjand.ac.ir

همایش اندیشه های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۸۹۵۷۷

کارکرد نیت و منش در عمل در نظام اخلاقی علامه طباطبایی

مریم السادات نبوی میبدی[۱]

چکیده

در میان فیلسوفان اخلاق، از نقش و تأثیر دو مؤلفه مهم نیت و منش در عمل، سخن‌ها رفته است. کارکرد این دو عنصر در رفتار، از سویه‌های گوناگون معرفتی و انگیزشی و معنایی قابل‌طرح است. فیلسوف اخلاق معاصر، علامه طباطبایی، با مبنای دین به طرح بحث در این خصوص پرداخته است. لذا در وهله‌ی اول، به ماهیت نیت و منش و سپس نحوه‌ی کارکرد آن‌ها در عمل اخلاقی از دیدگاه ایشان، پرداخته شده است. درنهایت نوع و نحوه‌ی کارکرد آن‌ها در عمل و رابطه‌ی دو سویه نیت و منش در یکدیگر اذعان شده است.

واژگان کلیدی: نیت، منش، عمل اخلاقی، علامه طباطبایی

۱. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه میبد/ msnm@meybod.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۶۹۲۹۳

واکاوی فلسفی، کلامی علامه طباطبایی در باب دعا و تأثیر آن

مریم السادات نبوی میبدی[۱]

چکیده

علامه طباطبایی ماهیت «دعا» و نحوه‌ی «تأثیر» آن در نظام خلقت را از منظر فلسفی و کلامی مورد تتبع قرار داده است. به نظر ایشان، دعا یک ابزار مؤثر در جهان است که مقوم معنایی آن جلب‌توجه دعوت شونده به سمت دعاکننده است و سؤال و درخواست داعی می‌تواند یکی از غایات دعا باشد، نه خود دعا. فرآیند استجابت، به‌عنوان تعبیری از تأثیر دعا به‌صورت نظام‌مند، بدون تعارض با دیگر اسباب خلقت در مراتب طولی عالم خلقت، مورد تبیین است. از سوی دیگر نظام علیت به‌عنوان قانون لایتغیر خلقت و معجزه، به‌عنوان پدیده‌ای که با اسباب غیرعادی محقق می‌شود، هیچ ناسازگاری با تأثیر دعا ندارد و دعا خود یک علت است که معالیلی ازجمله تأثیراتش در نظام خلقت دارد.

واژگان کلیدی: دعا، استجابت، علیت، معجزه، علامه طباطبایی.

۱. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه میبد/ msnm@meybod.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۹۶۹۸۰

ابعاد عارفانه شعر کیش مهر علامه طباطبایی

زینب نوروزی[۱]

چکیده

غزل زیبای کیش مهر با مفاهیم بلند عرفانی در تارک غزلیات عارفانه معاصر می‌درخشد. این مقاله بر آن است که بینش و نگرش عارفانه این شاعر را بررسی کند. این شعر از لحاظ سادگی و روانی کلمات، موسیقی، تصویرسازی، صنایع ادبی و درون‌مایه، متمایز است زیرا منعکس‌کننده عواطف و احساسات درونی شاعر و قدرت او در غزل‌سرایی می‌باشد. بررسی این غزل نشان می‌دهد که وی در این قالب ادبی نیز از توان بالایی برخوردار است و این شعر، هم از نظر مضمون و هم از نظر بلاغت قابل توجه است.

واژگان کلیدی: علامه طباطبایی، عرفان، شعر، کیش مهر.

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بیرجند/ zeynabnowruzi@birjand.ac.ir

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۱۹۵۹۴

منشأ مفاهیم فلسفی در اندیشه علامه طباطبایی و جان لاک

زهرا نوری سنگدهی[۱]

چکیده

جایگاه مفاهیم فلسفی و اهمیت آن‌ها در مسئله‌ی شناسایی، یکی از مهم‌ترین مسائل فلسفی است. اگر بخواهیم شناخت عینی، کلی و ضروری از عالم وجود داشته باشیم، باید بتوانیم مفاهیم فلسفی را تبیین و مستدل کنیم. مهم‌ترین پرسشی که در این مقاله قصد پاسخ به آن را داریم عبارت است از اینکه: «آیا می‌توان برای مفاهیم فلسفی یا معقول ثانی فلسفی مثل وجود، جوهر، علیت، وحدت، کثرت و... در تجربه‌گرایی جان لاک و فلسفه علامه طباطبایی تبیین مناسبی ارائه کرد؟» برای یافتن پاسخ این پرسش باید مبانی فلسفی این دو فیلسوف و استدلال‌های ایشان را مطالعه کنیم. یکی (لاک) بر مبنای تجربه-گرایی مفهومی و دیگری (علامه) بر اساس اصالت، تشکیک وجود و علم حضوری، این مسئله را مورد تحقیق قرار داده‌اند.

واژگان کلیدی: لاک، علامه طباطبایی، مفاهیم فلسفی، تجربه‌گرایی، علم حضوری

۱. دانش‌آموخته دکتری فلسفه دانشگاه تهران/ zahranoori1357@yahoo.com

همایش اندیشه‌های فلسفی، کلامی علامه طباطبایی
۲۹ آبان ۱۳۹۸ - دانشگاه بیرجند
ISC

کد مقاله: ۸۱۰۲۷

جایگاه گزارش‌های تاریخی در تفسیر المیزان

محمدحسن الهی زاده[۱]
طاهره عطار[۲]

چکیده

تفسیر المیزان در ۲۰ جلد و بالغبر ده هزار صفحه توسط مرحوم علامه سید محمدحسین طباطبایی به زبان عربی و در طول هفده سال (۱۳۳۴ تا ۱۳۵۱ شمسی) به نگارش درآمد و مفصل‌ترین تفسیر شیعی معاصر است. از ویژگی‌های منحصربه‌فرد این تفسیر، «جامعیت» آن است. جامعیت تفسیر المیزان از دو بعد قابل توجه است اول جامعیت محتوا و دوم جامعیت مربوط به منابعی که علامه از آن‌ها بهره گرفته است. ایشان در بعد منابع از کتب متنوع تفسیری (۲۷ تفسیر مکتوب شیعی و سنی)، منابع حدیثی (۹۹ منبع حدیثی مکتوب شیعی و سنی)، کتب ادیان پیشین (تورات، انجیل، اوستا و شروح و تفاسیر مربوط به آن‌ها) و از همه مهم‌تر، منابع تاریخی (۲۲ منبع تاریخی متقدم و متأخر) و ... استفاده کرده است. در این پژوهش که با هدف بررسی جایگاه گزارش‌های منابع متقدم تاریخی در تفسیر المیزان انجام گرفته است، از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بهره برده‌ایم. روشن شدن میزان اعتماد علامه به داده‌های منابع تاریخنگارانه (امری که کمتر مورد توجه دیگر مفسران قرار گرفته است) و بهره‌گیری از آن‌ها در توضیح محتوای آیات و یا تأیید و رد آرای مفسران از نتایج این پژوهش است.

واژگان کلیدی: تفسیر المیزان، علامه طباطبایی، منابع تاریخی، طبری، مسعودی، بیرونی.

۱. دانشیار گروه تاریخ دانشگاه بیرجند / mhelahizadeh@birjand.ac.ir
۲. کارشناس ارشد کلام و عقائد دانشگاه علوم قرآن و حدیث شهرری/ tahareattar@gmail.com